

Lunds universitet
Historiska institutionen
HISK37
Seminarieledare: Johan Östling
Handledare: Johan Stenfeldt
2018-05-31, kl. 13:15, LUX:A233

- ”Bland onda ting välja det minst onda”
- Konservativa *Svensk Tidskrifts* syn på icke-demokratiska stater i Europa
1918–1945

Choosing the Lesser Evil: Swedish Conservative Magazine *Svensk Tidskrift*'s View on Non-Democratic States in Europe 1918–1945

Abstract

From the perspective of the Swedish conservative magazine *Svensk Tidskrift*, this thesis compares the view on nine different totalitarian and authoritarian regimes in Europe during the period 1918–1945. There is a clear research gap when it comes to comparative studies of totalitarian and authoritarian regimes in particular, and of authoritarian regimes in general – a gap this thesis aims to bridge. The source material, coming from the magazine itself, consists mainly of editorial articles representing some of the leading conservative political views of its era, most prominently that of Gösta Bagge, leader of the Right Party in Sweden 1935–1944. The theoretical framework consists of a definition of the concepts of totalitarian and authoritarian regimes by drawing on the political scientists Carl J. Friedrich & Zbigniew K. Brzezinski and their book *Totalitarian Dictatorship and Autocracy* (1965), as well as political scientist Juan J. Linz and his book *Totalitarian and Authoritarian Regimes* (2000). By answering the question "How did *Svensk Tidskrift* view non-democratic states in Europe during the period 1918–1945, and what does this tell us about the Swedish conservative view of democracy and what makes a state legitimate?" the following conclusions are made: Totalitarian regimes are viewed more negatively than authoritarian because they are too radical, revolutionary and ideological. These aspects are recognized to be prevalent both in parliamentary democracies as well as in totalitarian regimes and are seen as the main threats to the national interest and therefore state legitimacy. The decisive reasoning is *not* about the extent of autocracy – e.g. that of concentration of power to the few or the systematic removal of individual freedoms and rights. Additionally, this signifies that the distinction between democracy and autocracy becomes *irrelevant*. Instead the distinction is to be made between the all-encompassing non-ideological national interest on the one side, and the dissidence and radicalism that threatens the state on the other.

Keywords: Sweden, conservative, right wing, political magazine, totalitarian, authoritarian, democracy, autocracy, dictatorship, state legitimacy, ideology, national interest, comparative study, history.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Demokratins seger?	1
1.2	Syfte.....	2
1.3	Frågeställning	2
1.4	Totalitära och auktoritära regimer	3
1.4.1	Totalitära regimer	4
1.4.2	Auktoritära regimer	5
1.5	Tidigare forskning	6
1.5.1	Den svenska synen på (totalitära) diktaturer	6
1.5.2	Svensk konservatism och demokrati	7
1.5.3	<i>Svensk Tidskrifts</i> syn på diktatur	12
1.5.4	Sammanfattning: en lucka i forskningen	15
1.6	Material	16
1.7	Metod.....	17
1.7.1	Urval.....	17
1.7.2	Kvalitativ textanalys och operationalisering	18
1.7.3	Disposition	19
2	Analys och resultat	20
2.1	Totalitära regimer	20
2.1.1	Italien	20
2.1.2	Tyskland.....	23
2.1.3	Sammanfattande och jämförande analys	29
2.2	Auktoritära regimer	31
2.2.1	Bulgarien.....	31
2.2.2	Estland.....	33
2.2.3	Jugoslavien.....	34
2.2.4	Lettland	36
2.2.5	Polen.....	37
2.2.6	Rumänien	39
2.2.7	Spanien.....	40
2.2.8	Sammanfattande och jämförande analys	44
3	Slutsatser	48
4	Käll- och litteraturförteckning.....	51
4.1	Källor.....	51
4.2	Litteratur	52
4.3	Internet.....	53

1 Inledning

1.1 Demokratins seger?

År 1945 ger *Svensk Tidskrift* vid första anblick en väldigt tydlig ståndpunkt i frågan om vilket styrelseskick de tycker är bäst:

LIKSOM det första världskriget har det andra slutat i en triumf för den demokratiska statstanken. För oss svenskar, som ha folkstyrelsen i blodet, skulle varje annan utgång av kriget ha inneburit den bittraste besvikelse. Även om andra statsskick än det demokratiska kunna prestera – för att använda en klassisk liberal term – största möjliga lycka åt folket och i vissa beträngda lägen efter antikens mönster rent av bli den enda tillfälliga möjligheten till räddning, ligger den fullkomligt avgörande styrkan hos demokratien däri, att den – givetvis förutsatt att den är riktigt ledd – ger alla medborgare och grupper delinflytande i och delansvar för det gemensamma landets öden.¹

Redaktionen på den konservativa tidskriften skröder inte orden angående demokratins seger efter två världskrig. För ett kritiskt öga väcks dock flera frågor om citatets innehåll. Uttryck som ”folkstyrelsen”, att ha den ”i blodet” och en ”riktigt ledd” stat behöver förklaras och ges kontext. Att demokratins och därmed de allierades seger i kriget ses som så eftersträvansvärd går att ifrågasätta. *Svensk Tidskrift* skriver ändå att det finns vissa ”beträngda lägen” där något annat än demokrati är acceptabelt och till och med kan prestera som statsskick.

Citatet vittnar om en syn på vad som är en legitim och god stat samt väcker frågor om hur den synen uppkommit. Vid närmare reflektion verkar det som att demokratins hegemoni inte ses som absolut. Det finns tillfällen då andra icke-demokratiska statsskick kan utmana. Om dessa fragment kan synas år 1945 när Nazityskland besegrats hur tänkte då redaktionen under mellankrigstiden? Då rådde ett svenskt inrikespolitiskt landskap där allmän rösträtt nyligen införts och det var en tid då europeiska stater en efter en blev av med sin nyvunna demokrati. Dessa icke-demokratiska stater kommenterades och analyserades även under sin samtid av *Svensk Tidskrift*, inte bara år 1945, vilket gör att det finns en möjlighet att få en inblick i hur tidskriften såg på alternativ till demokrati. Istället för att först och främst utgå från synen på det teoretiska demokratibegreppet i en nationell kontext utan istället praktiska exempel i form av synen på utländska stater finns en god möjlighet för en sådan undersökning att ge fler perspektiv på den svenska konservatismens relation till demokrati och diktatur.

¹ *Svensk Tidskrift: trettioandra årgången 1945*, s. 376.

1.2 Syfte

Det huvudsakliga syftet med uppsatsen är att undersöka svenska konservativas idéer om legitimiteten hos icke-demokratiska politiska system i Europa mellan åren 1918–1945. Mer specifikt är syftet att analysera olika åsikter om olika aspekter av icke-demokratiska politiska system så som de tas upp i en konservativ politisk tidskrift, *Svensk Tidskrift*, utifrån vad de skriver om stater där dessa system är rådande. I kombination med det kommer uppsatsen särskilt inrikta sig på synen på totalitära diktaturer i jämförelse med synen på auktoritära – ett område som vid skrivandet av dessa rader tycks vara närmare obefintligt inom den svenska forskningen, vilket ger denna uppsats en viktig roll att fylla.

Ett underliggande syfte till att studera synen på icke-demokratiska politiska system är även att bredvid tidigare forskning identifiera en del av konservatismens grundläggande föreställningar om vad som gör en stat legitim. Mer konkret utmynnar detta i frågan: vilka grundläggande ideologiska föreställningar visar konservatismen i sin diktatorsyn? För att identifiera diktatorsynen blir det även nödvändigt att utforska synen på demokrati och vad det betyder inom konservatismen. Till skillnad mot tidigare studier som utforskat en allmän konservativ demokratisyn i nationell svensk kontext avser denna uppsats att bredda fältet genom att inkludera ett metodologiskt perspektiv där synen på faktiska diktatoriska regimer står i fokus.

Mer konkret kan uppsatsen ses som viktig för att den kan bidra till att förstå hur konservativa kunde acceptera vissa diktaturer men inte andra och följaktligen vad inom deras egen ideologi som var avgörande för de ställningstagandena. Den kan ge insikter till att förstå likheterna och skillnaderna mellan etablerade konservativa rörelser och extremkonservativa samt nazism och fascism. Sammanslaget kan uppsatsen ge en större förståelse för utvecklingen av det politiska landskapet i Sverige och Europa under det tidiga 1900-talet. Förhoppningsvis kan den kunskapen även hjälpa oss att förstå bakgrunden och betydelsen av vissa ideologiska aspekter och frågor som är aktuella för konservativa rörelser än idag.

1.3 Frågeställning

Huvudfrågeställning:

Hur såg *Svensk Tidskrift* på icke-demokratiska stater i Europa mellan 1918–1945, och vad säger detta om den svenska konservativa synen på demokrati och vad som gör en stat legitim?

Underfrågeställningar:

1. Hur betraktades olika staters legitimitet och på vilka grunder baserades den?
2. Hur betraktades totalitära regimer jämfört med auktoritära?
3. Hur förändrades synen över tid?

1.4 Totalitära och auktoritära regimer

En utgångspunkt för metod, analys och diskussion i denna uppsats är användningen av begreppen totalitär och auktoritär, avseende staters styrelseskick. Begreppen kommer användas som ett teoretiskt ramverk. Totalitära och auktoritära regimer delar egenskapen av att vara icke-demokratiska. I denna uppsats används de ofta i kombination med orden diktatur eller regim för att beskriva icke-demokratiska stater eller deras styrelseskick. ”Diktatur” och ”regim” kommer i det avseendet att användas synonymt för att kunna ha en variation i språkbruket.

I översiktsverk brukar totalitära diktaturer definieras som revolutionära. De ses utifrån den definitionen som totalitära dels om en väldefinierad ideologi tillsammans med våld och terror används som ett totalt kontrollerande samhällsomskapande instrument. Dels ses de som totalitära för att makten är koncentrerad till en person, grupp eller ensamt massparti. Till de totalitära staterna brukar räknas (med året för regimens maktövertagande): Sovjetunionen (1917), Italien (1922) och Tyskland (1933).² Italien är dock något av ett specialfall: kortfattat beskriver statsvetaren Juan J. Linz deras styrelseskick som ”arrested totalitarianism”. De italienska fascisterna hade en totalitär intention men kunde inte förverkliga den på grund av begränsningar från Italiens etablerade institutioner och kultur.³

Auktoritära diktaturer kan beskrivas som konservativa med starka män som ledare. I grunden vill de auktoritära regimerna bevara traditionella värden och en traditionell samhällsstruktur. De idealiserar också ofta det traditionella adels- och bondesamhället, är skeptiska mot alla typer av politiska system och visar stor beundran för karismatiska ledare. De auktoritära-konservativa idéerna utgjorde dock ingen heltäckande ideologi och folket mobiliserades inte kring dem som i de totalitära staterna. Till de auktoritära diktaturerna i Europa räknades: Ungern (1920), Turkiet (1923), Spanien (1923–1930, 1936) Albanien (1924), Polen (1926), Litauen (1926), Jugoslavien (1929), Österrike (1932), Portugal (1933), Lettland (1934), Estland (1934), Bulgarien (1934), Grekland (1936) och Rumänien (1938).⁴

² Karlsson, Klas-Göran, 2007, *Europa och världen under 1900-talet*, Stockholm: Liber, s. 84–86.

³ Linz, Juan J., 2000, *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, Boulder, Colorado: Lynne Rienner, s. 7.

⁴ Karlsson, *Europa och världen under 1900-talet*, s. 84–86.

Självklart finns det stora skillnader inte bara mellan totalitära och auktoritära diktaturer, utan också mellan olika totalitära och olika auktoritära. Dessutom finns en stor vetenskaplig litteratur om vad som egentligen skall rymmas inom respektive begrepp.⁵ I de två följande avsnitten kommer båda kategorierna att få en närmare fördjupning efter två inflytelserika uttolkningar: statsvetarna Friedrich & Brzezinski samt Linz.

1.4.1 Totalitära regimer

Kärnan i diktaturer överlag, eller ordet autokrati som Friedrich och Brzezinski använder, är att diktatorn eller en ledargrupp ensam kan bestämma hur den statliga makten ska användas. Om diktaturen sätter begränsningar på sig själv påverkar inte det faktumet att den när som helst kan ta bort begränsningarna.⁶ Friedrich och Brzezinski menar dock att totalitära diktaturer har unika karaktärsdrag jämfört med andra typer av diktaturer vilket gör dem till något som aldrig tidigare skådats i historien.⁷

De gemensamma kännetecknen hos totalitära regimer är sex till antalet och är organiskt sammanlänkade och bör därför inte analyseras isolerat från de andra eller inte jämföras regimer emellan, menar Friedrich och Brzezinski. Kännetecknen är: en ideologi, ett ensamt styrande parti, en terroristisk polis, ett kommunikationsmonopol, ett vapenmonopol och en centralt styrd ekonomi.⁸ Olika totalitära regimer är nästintill lika, men inte helt lika – både exempelvis nazismens och kommunismens regimer platsar i kategorin. Det politiska innehållet och målet med regimerna skiljer sig åt.⁹

Det är också politik, eller mer exakt ideologins betydelse, som är essentiell hos totalitära regimer. Ideologi representerar en övertygelse av en doktrin som motsätter sig det rådande samhället för en tro på en kommande utopisk tidsålder med fred och välstånd.¹⁰ Totalitära diktaturer strävar efter att realisera en total kontroll över människans beteende och tankar, att skapa om dem som en avbild av sin ideologi.¹¹

Friedrich och Brzezinskis tydliga ståndpunkt är att totalitära regimer är det industriella samhällets diktaturer. Tidigare i historien har liknande ”totalistiska” intentioner kunnat identifieras, exempelvis i Platons idealstat och i klostervärlden, menar de. Det är dock inte

⁵ Historikern Johan Stenfeldt lyfter fram tre verk som särskilt inflytelserika för totalitarismbegreppet: Karl Poppers *The Open Society and Its Enemies* från 1945, Hannah Arendts *The Origins of Totalitarianism* från 1951 samt Friedrich & Brzezinskis *Totalitarian Dictatorships and Autocracy* först utgiven 1956; Stenfeldt, Johan, 2013, *Dystopiernas seger*, Höör: Agerings bokförlag, s. 51–55.

⁶ Friedrich, Carl J. & Brzezinski, Zbigniew K., 1965, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Cambridge: Harvard University Press, s. 8.

⁷ Friedrich & Brzezinski, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, s. 25.

⁸ Friedrich & Brzezinski, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, s. 21f.

⁹ Friedrich & Brzezinski, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, s. 19.

¹⁰ Friedrich & Brzezinski, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, s. 26.

¹¹ Friedrich & Brzezinski, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, s. 17.

förrän på 1900-talet de totalitära regimerna kunnat realisera dessa intentioner med hjälp av modern teknisk utrustning vilket är avgörande för effektiviteten hos regimernas vapenmonopol, kommunikationsmonopol, centralt styrda ekonomi och terroristiska polis.¹²

1.4.2 Auktoritära regimer

Auktoritära regimer definieras sammanfattningsvis av Linz som politiska system med begränsad politisk pluralism, det vill säga att få eller enstaka politiska aktörer eller grupper kan påverka det politiska systemet. Det finns heller ingen välutvecklad ideologi som vägledare – istället olika typer av mentaliteter. Graden av politisk mobilisering bland medborgarna är generellt låg men kan under någon gång i det politiska systemets utveckling tillfälligt varit hög. Maktinnehavare är en ledare eller mindre grupp som utövar makten inom formellt dåligt utformade gränser, om än i realiteten förutsägbara sådana. Det Linz benämner som sultanistiska regimer är väldigt lika de auktoritära men skiljer sig på de avgörande punkterna att de har ett mer godtyckligt och oförutsägbart utövande av makten samt att den politiska pluralismen är ännu svagare eller icke-existerande.¹³

Det mest utmärkande draget för auktoritära regimer är enligt Linz deras begränsade politiska pluralism. Det innebär att det finns ett fåtal politiska grupper eller intressegrupper utöver direkt statskontrollerade organ som i någon mån har inflytande i den politiska processen. Auktoritära regimer kan i vissa fall institutionalisera grupperns deltagande, dock alltid under förutsättningarna att makten över vilka som deltar och hur de tillåts göra det inte faller utanför regimens kontroll.¹⁴ Att det över huvud taget finns en politisk pluralism i auktoritära regimer – i motsats till ett totalt envælde – kan länkas till att det ensamt styrande partiet är relativt svagt eller icke-existerande. Trots detta hävdar det styrande partiet ofta att de har monopol på makten på samma nivå som totalitära regimer. Linz tar exempel på att kyrkan flera gånger fått fungera som stöd till regimen, exempelvis i Spanien. Det ensamma partiet kan i sådana regimer därför mer beskrivas som en sammanslagning av olika delar av samhället än en ensam, stark, disciplinerad kropp, efter Linz formulering. Det är en koalition skapad ”top-down” av en grupp som redan har makt och inte en gräsrotsrörelse eller ett erövrande parti som i totalitära system.¹⁵

En annan avgörande skillnad mellan auktoritära och totalitära regimer är enligt Linz vikten av ”mentaliteter” som ersätter de totalitäras ideologi. Grundbulten i skillnaden är att mentaliteter är mer emotionella än rationella. Mentalitet är intellektuell attityd medan ideologi

¹² Friedrich & Brzezinski, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, s. 24.

¹³ Linz, *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, s. 159.

¹⁴ Linz, *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, s. 161.

¹⁵ Linz, *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, s. 161f.

är intellektuellt innehåll. Mentalitet är en förutfattad inställning medan ideologi är reflektion och tolkning. Mentalitet har ingen form medan ideologi är rigid. Mentalitet är ett koncept om studerandet av social karaktär medan ideologi är ett koncept om studerandet av kulturens sociologi. Mentalitet är kopplad till nuet eller det förgångna medan ideologi är kopplad till den utopiska framtiden.¹⁶

Pluralismen i auktoritära regimer begränsar kraftigt möjligheten för ideologi eftersom utopiska element i politiken oundvikligen skulle störa den koalition av olika krafter, intressen och institutioner som regimens makt vilar på. Därför är politiken allt som oftast inriktad på den minsta gemensamma nämnaren för att få gruppernas stöd i övertagandet och utövandet av makten. Mentaliteter istället för ideologier tar bort dessa konfliktrisker vilket minskar regimens behov av att förtrycka befolkningen eller institutionalisera underlag för sin legitimitet. Linz påpekar att dessa begränsade utopiska incitament väl överensstämmer med konservativa tendenser.¹⁷

1.5 Tidigare forskning

1.5.1 Den svenska synen på (totalitära) diktaturer

Målet med detta korta avsnitt är att visa på en kontrastverkan avseende vilken forskning som finns om totalitära diktaturer respektive auktoritära. Det visar sig att det finns en tydlig lucka att fylla när det gäller auktoritära diktaturer och jämförelser mellan dem och totalitära. En överväldigande majoritet av forskningen om synen på diktaturer undersöker nazism och Nazityskland. På grund av den stora mängden forskning i ämnet och uppsatsens avgränsningar är det enbart svensk forskning som gåtts igenom.

Ett viktigt ramverk är historikern Klas Åmarks bok *Att bo granne med ondskan* vilken är en syntes av forskningen om Sveriges relation till Nazityskland.¹⁸ Historikern Heléne Lööws *Nazismen i Sverige 1924–1979* ger en bild över de svenska nazistpartiernas historia gällande utveckling, ideologi, medlemskår och propaganda.¹⁹ Forskningsprojektet Sverige under andra världskriget (SUAV) från 60-, 70- och 80-talet producerade avhandlingar som behandlar politik och opinion om utlandet vilket också berör uppsatsens forskningsområde.²⁰

¹⁶ Linz, *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, s. 162.

¹⁷ Linz, *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, s. 163f.

¹⁸ Åmark, Klas, 2016, *Att bo granne med ondskan: Sveriges förhållande till nazismen, Nazityskland och Förintelsen*, Stockholm: Bonnier.

¹⁹ Lööw, Hélene, 2004, *Nazismen i Sverige 1924–1979: pionjärerna, partierna, propagandan*, Stockholm: Ordfront.

²⁰ Johansson, Alf W., 1973, *Finlands sak: svensk politik och opinion under vinterkriget 1939–1940*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet; Åmark, Klas, 1973, *Makt eller moral: svensk offentlig debatt om internationell politik och svensk utrikes- och försvarspolitik 1938–1939*, Diss. Stockholm: Stockholms universitet; Nybom, Thorsten, 1978, *Motstånd – anpassning – uppslutning: linjer i svensk debatt om utrikespolitik och internationell politik 1940–1943*. Stockholm: Liber förlag.

En annan del av det övergripande forskningsområdet handlar om den nazistiska erfarenheten efter kriget. Historikerna Johan Östling och Johan Stenfeldt har med sina olika avhandlingar utforskat olika perspektiv på detta.²¹

Karl N. Alvar Nilsson, med kandidatexamen i historia men med flera vetenskapliga monografier, skriver i sin bok *Svensk Överklassnazism*²² om nazismens utbredning i grupper med hög status. En betydande del av forskningsläget handlar just om vad som kan betraktas som traditionellt konservativa eliters – prästers, militärers, lärares och universitetsfolks – relationer till nazismen och Nazityskland.²³ Detta tangerar uppsatsens ämne som handlar om konservatism hos den svenska Högern vars rekryteringsbas i huvudsak var överklassen, vilket följaktligen leder oss in på nästa del av forskningsfältet.

1.5.2 Svensk konservatism och demokrati

Den senaste forskning som här tagits del av är historikern Torbjörn Nilssons *Mellan arv och utopi: moderata vägval under hundra år*, utgiven 2004 och ingår i forskningsprojektet *Högern 1904–2004: Moderniseringens vän eller fiende?*²⁴ Monografien handlar om Högern vilka i början av sekelskiftet stod för den konservativa huvudfåran i svensk politik. En viktig punkt att understryka är att Nilsson forskar om Högern som parti och inte konservativ ideologi i huvudsak. Naturligtvis presenteras här de delar som är kopplade till undersökningsperioden och tar inte upp resultat från senare delar av 1900-talet, då partiet också mer kan sägas ha anammat mer liberala idéer.²⁵

Under 1900-talet genomgick partiet som idag kallas Moderaterna flera namnförändringar.²⁶ För enkelhetens skull och för att konformera sig till den tidigare forskningens praxis kommer namnet Högern fortsättningsvis användas när partiet eller dess anhängare och företrädare omnämns i uppsatsen. Partiet omnämns med stor första bokstav ("Högern") medan höger i betydelse av övriga högerpartier eller personer som hyser

²¹ Östling, Johan, 2008, *Nazismens sensmoral: Svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*, Stockholm: Atlantis; Stenfeldt, Johan, 2013, *Dystopiernas seger: totalitarism som orienteringspunkt i efterkrigstidens svenska idédebatt*, Höör: Agerings bokförlag.

²² Nilsson, Karl N. Alvar, 1996, *Svensk överklassnazism: 1930–1945*, Stockholm: Carlsson Bokförlag.

²³ [Präster] Lind, Martin, 1975, *Kristendom och nazism: frågan om kristendom och nazism belyst av olika ställningstaganden i Tyskland och Sverige 1933–1945*, Lund: H. Ohlsson; [Militärer] Bojerud, Stellan, 2010, *Nazismen i Sverige 1924–1945*, Stockholm: Sivart; [Lärare] Højeberg, Per, 2016, *Utmaningarna mot demokratins skola: den svenska lärarkåren, nazismen och sovjetkommunismen 1933–1945*, Lund: Historiska institutionen, Lunds Universitet; [Universitet] Oredsson, Sverker, 1996, *Lunds universitet under andra världskriget: motsättningar, debatter och hjälpsatser*, Sverker Oredsson och Lunds universitetshistoriska sällskap, Lund.

²⁴ Nilsson, Torbjörn, 2004, *Mellan arv och utopi: moderata vägval under hundra år, 1904–2004*, Stockholm: Santérus, s. 9.

²⁵ Nilsson, *Mellan arv och utopi*, s. 16.

²⁶ Moderaternas olika namn: Allmänna Valmansförbundet (AVF, år 1904), Högerns riksorganisation (1938), Högerpartiet (1952) och Moderata samlingspartiet (1969); *Nationalencyklopedin*, Moderata samlingspartiet, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/moderata-samlingspartiet>, hämtad 2018-03-19.

sympatier med högerpolitik omnämns med liten första bokstav ("högern"). Partibenämningen överlappar också ofta med den mer allmänna termen. Då det är av betydelse görs en tydlig distinktion i texten.

Nilsson kommer i ett avsnitt kallat "Den problematiska demokratin, 1904–1935" fram till att Högern integrerades i demokratin via ett antal händelser. Den proportionella rösträttsreformen 1909, reträtten i författningsstriden 1918–1921, 1920-talets regeringserfarenheter och brytningen med det högerextrema Sveriges Nationella Ungdomsförbund, förkortat SNU (senare Sveriges Nationella Förbund, SNF), år 1934 gjorde att Högern accepterade demokratin. Nilsson menar dock att acceptans inte är samma som "att i själ och hjärta omfamna systemets grundprinciper". 1934 hade inte alla gjort det även om partiet var på god väg.²⁷ Om författningsstriden 1918–1921 skriver Nilsson hur Högern inte lyckades få med institutionella garantier då allmän rösträtt infördes i riksdagsvalen. (Även om garantier fortsatte eller utvidgades på kommunal nivå.) Resultatet blev att en mer accepterande syn på demokratin blev tvungen att anammas enligt Högers huvudlinje. Nilsson citerar *Svensk Tidskrift* från 1918 som belyser att det finns "endast en helig grundsats för stadslifvet", nämligen "landets bestånd", "rikets förmåga" och "folkets välfärd". Detta gör att han drar slutsatsen att demokrati vid denna tidpunkt inte har en överordnad position inom konservatismen.²⁸ För att använda ett begrepp som förklaras senare så var demokrati inte partiets "överideologi". Högern valde dock slutligen demokratin framför nazismen och kom att bekämpa dess svenska företrädare.²⁹

Nilsson ger också en fördjupad insikt i Högers demokratisyn i sin artikel "Med historien som ledstjärna – högern och demokratin 1904–1940". Nilsson analyserar där demokratisynen i relation till historiesynen inom partiet. Tidigare forskning han belyser som är intressant för denna uppsats är historikern Rolf Torstendahls monografi *Mellan nykonservatism och liberalism: idébrytningar inom högern och bondepartierna 1918–1934*,³⁰ historikern Torbjörn Aronsons avhandling *Konservatism och demokrati: en rekonstruktion av fem svenska högerledares styrelsedoktriner*³¹ och statsvetaren Stefan Olssons avhandling *Den svenska högers anpassning till demokratin*.³²

²⁷ Nilsson, *Mellan arv och utopi*, s. 173.

²⁸ Nilsson, *Mellan arv och utopi*, s. 146f.

²⁹ Nilsson, *Mellan arv och utopi*, s. 179.

³⁰ Torstendahl, Rolf, *Mellan nykonservatism och liberalism: idébrytningar inom högern och bondepartierna 1918–1934*, Almqvist & Wiksells, Uppsala: 1969.

³¹ Aronson, Torbjörn, 1990, *Konservatism och demokrati: en rekonstruktion av fem svenska högerledares styrelsedoktriner*, Stockholm: Norstedt, s. 9.

³² Olsson, Stefan, 2000, *Den svenska högers anpassning till demokratin*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

1.5.2.1 Mellan nykonservatism och liberalism

Torstendahl visar hur Högern drogs åt två håll 1918–1934: åt det nykonservativa hållet eller åt det liberala. Det var tankar om en kollektivistisk organismtanke som stod mot individualism och personlig frihet.³³ Med ”nykonservatism” menar Torstendahl en typ av extremkonservatism med grundläggande drag som flera rörelser i Europa runt denna tid anammade även om de i flera avseenden skiljde sig från varandra. Det de hade gemensamt var att de ville återvinna en form av ”anda” från det förflutna, vilket Torstendahl understryker inte betydde att de ville införa den äldre tidens samhällssystem, det var istället något mer mytiskt och svårgreppbart som skulle återinföras. Torstendahl finner att nykonservatismen har gemensam bas med fascism och nazism i dess nationalism, samhällssolidaritet, antiindividualism, auktoritetstanke och antiintellektualism. Således blev många extremkonservativa rörelser i Europa förväxlade eller uppslukade av Hitlers nazism. Likt ”gammalkonservatismen” i Tyskland var rörelserna också splittrade och fientliga mot Versaillesfreden.³⁴

Torstendahl förklarar att nykonservatismen dock kom i konflikt med Högern i Sverige på grund av att de anammade delar av den liberala ideologin som tidigare under 1800-talet varit konservatismens huvudsakliga politiska motståndare. I och med marxistiskt orienterade partiers antåg på den politiska scenen hade Högern och konservatismen fått skifta försvarsposition från att använda ”samhällets helhetsintresse” som huvudsakligt argumentet mot liberalismen, till att istället lyfta fram försvaret av individuella friheter och rättigheter vilka hotades av socialisternas syn på statens expanderade roll.³⁵ I Sverige gick i mitten av 30-talet det nykonservativa Sveriges Nationella Ungdomsförbund (SNU) ur Högern och skapade en fristående organisation med ståndpunkten om en allomfattande statsauktoritet och organismtanke om samhället som viktigaste skiljefråga. Högern blev istället tydligare liberal med Gösta Bagges tillträdande som ledare år 1935 i den mening att synen på begränsning av statsmaktens omfång slogs fast i paritets ledning och liberala inslag accepterades mer.³⁶

1.5.2.2 Högers överideologi – inte demokrati

I inledningen till sin avhandling ifrågasätter Torbjörn Aronson demokrati som en gemensam överideologi för alla ideologiska strömningar – liberalism, socialism och konservatism. Denna liberala överideologi innebär i korthet att: ”Demokratin anger *hur* men inte *vad* man beslutar, och går därför att förena med olika ideologier”. Den hypotes som istället lyfts fram i

³³ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 189.

³⁴ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 9–12.

³⁵ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 12.

³⁶ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 203f.

avhandlingen är att olika ideologier bedömer och värderar det demokratiska styrelseskicket annorlunda. Grundläggande föreställningar om världen som synen på religion, kunskap och historia, med flera, kan inverka på tankeriktningars karaktär. Konservativa har accepterat demokratin men det behöver inte betyda att demokrati har samma relation till konservatismens grundläggande föreställningar som den har hos andra ideologier.³⁷

Sammanfattningsvis kommer Aronson fram till att den konservativa demokratisynen hos de fem partiledare han studerat har en tyngdpunkt på det demokratiska styrelseskickets beslut, det vill säga politikens förverkligade innehåll. Med andra ord fäster konservatismen stor vikt vid att dess ”basala nivå” kan sätta begränsningar för demokratin om så krävs.³⁸ Det innebär att vissa grundläggande värderingar om de ”naturliga kollektiven och rättsordningen” ses som icke-politiska och om demokratiska beslut går allt för långt ifrån dessa värderingar skulle själva beslutsprocessen kunna begränsas, det vill säga bli mindre demokratisk, för att återställa ordningen.³⁹

1.5.2.3 Samförstånd

Hos statsvetaren Stefan Olsson får vi ett annat perspektiv på vad demokratin betydde och förändringen av synen på den mellan åren 1917–1934 belyses också. Olsson lyfter fram hur vikten av samförstånd hos Högern möjliggjorde Sveriges lyckade och ”smärtfria” övergång till demokrati.⁴⁰ Han testar tre förklaringar till varför ”den gamla regimens män” gick med på att ge upp makten i och med demokratiseringen av Sverige: konstitutionella garantier, överförd legitimitet eller samförstånd.

Med konstitutionella garantier menas att de som ger upp makten byter makt mot garantier. Garantier kan vara exempelvis ett proportionellt valsysteem som i den svenska rösträttsreformen 1907, generella garantier som skyddar Högerns intressen eller ett skydd mot att vissa för nationen allmänt dåliga beslut kan fattas.⁴¹

Överförd legitimitet kan i Sveriges fall exempelvis vara bevarandet av den konstitutionella monarkin. Mer specifikt kan det förklaras som att om gamla institutioner, symboler och strukturer bevaras kommer potentiella reaktionärer uppleva det nya demokratiska systemet som en naturlig och därmed legitim fortsättning på det gamla.⁴²

Om samförstånd skriver Olsson att det fanns en central tanke inom konservativ politik att det nationella gemensamma intresset stod över alla andra särintressen. Det överordnade

³⁷ Aronson, *Konservatism och demokrati*, s. 9f.

³⁸ Aronson, *Konservatism och demokrati*, s. 276–278.

³⁹ Aronson, *Konservatism och demokrati*, s. 278f.

⁴⁰ Olsson, *Den svenska högerns anpassning till demokratin*.

⁴¹ Olsson, *Den svenska högerns anpassning till demokratin*, s. 21f.

⁴² Olsson, *Den svenska högerns anpassning till demokratin*, s. 16.

tillståndet i politiken var enighet: en konservatismens överideologi om vi ska tolka Olsson utifrån Aronsons begreppsanvändning. Denna samförståndsideologi grundades enligt Olsson i en motsättning mot partiväsendet vilket konservativa menade bara ledde till onödig oenighet. Riksdagsmän skulle helst tala för sig själva och inte ett parti eftersom det gav bättre resultat i parlamentariska sakfrågor.⁴³ Olsson tar upp både en principiell och taktisk karaktär på samförståndet. Om majoriteten av Sveriges befolkning ville ha demokrati gjorde målet om enighet att Högern kände sig tvungna att acceptera det, även om de förlorade makt. Taktiskt kan det också ha fungerat genom att Högern då hade en chans att överleva som politisk kraft efter maktöverträdan.⁴⁴

Olsson kommer fram till att alla tre modellerna är mycket troliga förklaringar till varför den svenska högern behöll sig lojala till demokratin efter dess införande. Olsson menar dock att samförståndsideologin var den viktigaste. Även om det vid mindre motsättningar inte alltid var samförstånd som rådde eller att de andra förklaringarna gjorde sig gällande så valde Högern att alltid gå efter samförstånd när det uppstod stora politiska kriser.⁴⁵

1.5.2.4 *Det svenska folkstyret*

Nilsson skriver, som ovannämnt, om uteslutandet av Högers ungdomsförbund SNU år 1934 som ett avgörande tillfälle då Högern markerade sitt avstånd gentemot diktatur som styrelseskick. Istället för att som Olsson hävda att ställningstagandet var principiellt, av samförstånd, eller som Torstdendahl hävdar att det var taktiskt, problematiserar Nilsson svaret. År 1914–1919 var stödet för demokrati inte villkorslöst och det levde kvar i delar av Högern in på 30-talet. År 1934 var ställningstagandet först och främst emot diktatur, inte för demokrati. Nödfalldiktatur uteslöts heller inte kategoriskt av flera ledande högermän, exempelvis Arvid Lindman, Ivar Anderson (som var ansvarig utgivare för *Svensk Tidskrift* 1931–32) och i viss mån Gösta Bagge, skriver Nilsson. Det dessa tre egentligen lade vikt vid var en skepsis mot partier, parlamentarism och klassmotsättningar. Den inställningen byggde på en konservativ nationell styrelsetradition, en historiesyn av mytisk karaktär kallad ”det svenska folkstyret”, menar Nilsson. Demokratin kunde få stöd om den inte kom i konflikt med styrelsetraditionen och under 30-talet kom demokratin att integreras mer och mer.⁴⁶ ”Det svenska folkstyret” kan ses som en konservativ tolkning av det svenska statsskickets historia fram till andra världskriget, och det går utöver uppdelningen mellan demokrati –

⁴³ Olsson, *Den svenska högers anpassning till demokratin*, s. 34f.

⁴⁴ Olsson, *Den svenska högers anpassning till demokratin*, s. 39f.

⁴⁵ Olsson, *Den svenska högers anpassning till demokratin*, s. 267.

⁴⁶ Nilsson, Torbjörn, ”Med historien som ledstjärna – Högern och demokratin 1904–1940”, (kapitel 7), i: *Scandia*, 2002, vol 68, nr 1.

diktatur, förklarar Nilsson. ”Svensk frihetstradition” och ”den svenska självstyrelsetraditionen” är några av dess andra benämningar.⁴⁷ Högersn historiesyn gällande det svenska statskicket, vilket är objektet för Nilssons studie, är intimt förknippat med ”det svenska folkstyret”. Nilsson sammanfattar det som en kombination av 1) en stark svensk frihetstradition, 2) ett styre byggt på en nationell grund och 3) en politisk samverkan mellan kungamakt och folk.⁴⁸

”Frihetstraditionen” innebar ett värnande av medborgerliga fri- och rättigheter så som de fastslagits vid 1809-års regeringsform vilken upplöste Gustav III:s envælde utan att gå tillbaka till den kaotiska frihetstiden. Friheterna kommer dock med ansvar och en plikt känsla vilket Nilsson exemplifierar med parollen ”Land skall med lag byggas” och kopplar det till ett mer auktoritärt tankesätt, ”den auktoritära frihetstanken”.⁴⁹

”Styre på nationell grund” innebar att styrelseskickets utformning sågs som unikt svensk vilket innebar att parlamentarism och andra ”icke-svenska ting” sågs på med skepsis. Parlamentarismen sades innebära partisplittring, korruption, riksdagsvälde och ett förminskande av kungamakten. Samtidigt kunde det svenska folkstyret heller inte fungera som det varit under den gustavianska tiden, med diktaturens maktfullkomlighet.

”Samverkan kungamakt-folk” innebar ett band mellan folket, ofta i rollen som soldater, och kungen. Bondetåget 1914 sågs upp till av konservativa då de ansåg att den återupprättade kungamaktens prestige. Nilsson lyfter fram hur det kunde synas motsättningar mellan hyllningen av den starka kungamakten, exemplifierat av Karl XII-renässansen under första världskriget, och frihetstraditionen i det tidiga 1900-talets debatt.⁵⁰

1.5.3 *Svensk Tidskrifts* syn på diktatur

Detta avsnitt har för avsikt att ge en bakgrund till åsikterna som uppsatsens källmaterial avspeglar genom att presentera tidigare forskares resultat som berör tidskriften och dess ansvariga utgivare. Torstendahls bok, ett verk av Aronson om Gösta Bagge specifikt och statsvetaren Donald Söderlinds studie om demokratisyn i svensk högerpress är särskilt relevanta för denna uppsats då de behandlar *Svensk Tidskrift* och Gösta Bagge som under åren 1911–1921 var ansvarig utgivare där.⁵¹ Även 1922–1930 var han ansvarig utgivare men då i

⁴⁷ Nilsson, Med historien som ledstjärna, (kapitel 2).

⁴⁸ Nilsson, Med historien som ledstjärna, (kapitel 4).

⁴⁹ Nilsson, Med historien som ledstjärna, (kapitel 4).

⁵⁰ Nilsson, Med historien som ledstjärna, (kapitel 4).

⁵¹ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*; Aronson, Torbjörn, 1993, *Gösta Bagges politiska tänkande: en studie i svenska 1900-talets konservatism*, Stockholm: Norstedts juridik; Kihlberg, Mats & Söderlind, Donald, 1961, *Två studier i svensk konservatism 1916–1922*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.

en något mindre aktiv roll.⁵² Som nämnts valdes också Bagge till Högers partiledare 1935 vilket gör honom inflytelserik under tidsperioden.

Torstendahl jämför Bagge och *Svensk Tidskrift* mot Högers partiledare Arvid Lindman. Den förra utmärkte sig särskilt genom att deras ekonomiska liberala tankar alltid genombröt deras konservativa värderingar om ekonomisk effektivitet kunde motivera det. Lindman lät istället konservativa tankar bryta igenom de liberala. Torstendahl skriver att *Svensk Tidskrift* dock inte nödvändigtvis var liberalare än Lindman som också hade anammat en del liberala värderingar, nämligen antikollektivism och individuell frihet. De delade också en syn på en starkare regeringsmakt. Det som skiljde dem var hur de tillämpade sina värderingar. De delade i stort sett den konservativa synen på politikens former medan *Svensk Tidskrift* stack ut och strängt undvek att vara konservativ i politikens innehåll, framförallt gällande ekonomin.⁵³

Angående diktatorsynen visar Torstendahl att Arvid Lindman år 1934 tog avstånd från diktaturen. Torstendahl pekar på att kritiken mot diktatur grundades i försvar av individens frihet, inte i försvar av demokratiska principer. Hitlers maktövertagande i Tyskland 1933 gjorde Lindman tvärtom mer skeptisk mot demokrati eftersom han såg nazismens framfart som ett sjukdomssymptom från demokratin. Torstendahl tolkar Lindmans syn på demokratin år 1934 som att han inte vill binda sig vid demokratin som en överideologi. Lindmans överideologi är istället ”den folkliga självstyrelsen” där demokrati är en av flera möjliga former,⁵⁴ vilken här får likställas med idén om ”det svenska folkstyret” som Nilsson går igenom.

Svensk Tidskrifts redaktion under 1920-talet med Gösta Bagge i spetsen pekas däremot av Torstendahl ut som särskilt kritisk mot parlamentarismen, främst mot dess oförmåga att skapa handlingskraftiga regeringar. 20-talet i svensk politik kännetecknades av många regeringsskiften och en splittrad riksdag vilket tjänar som underlag för kritiken. Torstendahl menar att *Svensk Tidskrift* under denna period gick ett steg längre än andra kritiker: de ville ersätta parlamentarismen med något helt annat, mindre bundet till folkrepresentationen, inte bara reformera systemet. Sammantaget accepterades dock demokratin som ett nödvändigt tvång.⁵⁵ *Svensk Tidskrifts* kritik under 20-talet riktades också mot partiväsendet. Partiväsendet skapade enligt tidskriften ett politiskt landskap med yrkespolitiker vilket sågs som ett

⁵² Westrin, Johan, *Svensk Tidskrift*, <http://www.svensktidskrift.se/svensk-tidskrifts-historia/>, hämtad: 2017-04-29; Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 202.

⁵³ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 202.

⁵⁴ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 97f.

⁵⁵ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 127.

mardrömsscenario då partiernas organiserade strukturer ansågs skrämja bort de äkta, ”andliga” politikerna, skriver Torstendahl.⁵⁶

Torstendahl tar också fasta på att *Svensk Tidskrift* kunde gradera diktaturerna som bättre eller sämre. Exempelvis Mussolinis diktatur beskrivs som god i jämförelse med Bulgariens främst på grund av ett större värnande om statsauktoriteten. Primo de Riveras diktatur i Spanien sägs förtjäna bedömas med förståelse eftersom den varit mer positiv än negativ, enligt Torstendahls tolkning.⁵⁷

Synen på införandet av demokrati bland konservativa var att det hade raderat de gamla auktoriteterna utan att ersätta det med något nytt som kunde garantera ”statsintressets tillgodoseende.” Torstendahl visar att denna demokratisyn var genomgående i Högerens olika sfärer på 10- och 20-talet, inte bara hos Arvid Lindman. 1918 kunde den också ses i en redaktionell text i *Svensk Tidskrift* och 1925 i samma tidskrift från Ivar Anderson.⁵⁸ Senare, år 1933, både *Svensk Tidskrift* och nykonservatismen inräknat, var den konservativa synen på diktaturen sammantaget till största del ett stöd för statsmaktens auktoritet och såg diktaturen inte ett mål att sträva efter utan på sin höjd en tillfällig hjälp.⁵⁹

Aronson (1993) skriver om synen på staten i *Svensk Tidskrift* 1911–1921. Tidskriften antog en ståndpunkt som låg i linje med Högerens misstro mot partiväsande och parlamentarism vid tiden: det främsta syftet med tidskriften var att hävda den oberoende statsmakten och dess intresse. Staten ses också ha en roll i att skydda exempelvis familjen och äktenskapet, enligt traditionella konservativa värderingar.⁶⁰

Bagge menade [...] att den moderna demokratins organisation tenderar att leda till fåtalsvälde, korruption och statsmaktens förfall.⁶¹

Storfinansens inflytande i politiken var en stor del i Bagges kritik, men då enligt Aronson i dess roll som en del av korporatismen. Det var inte som en del av en antikapitalistisk kritik.⁶² Bagge ser enligt Aronson grundbulten i konservatism som idén om att alla generella planer och utopier bör beaktas med misstänksamhet. Istället är det viktigt att bygga samhället på erfarenheter och etablerade nationella institutioner som familj och kyrka, för att stegvis svara på folkets nya idéer och traditioner.⁶³

⁵⁶ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 138.

⁵⁷ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 121.

⁵⁸ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 103.

⁵⁹ Torstendahl, *Mellan nykonservatism och liberalism*, s. 123.

⁶⁰ Aronson, *Gösta Bagges politiska tänkande*, 142f.

⁶¹ Aronson, *Gösta Bagges politiska tänkande*, s. 145f.

⁶² Korporatism betyder här intresseorganisationers ökade inflytande i statsförvaltningen.

⁶³ Aronson, *Gösta Bagges politiska tänkande*, s. 171.

Statsvetaren Donald Söderlind går i sin studie igenom ”Demokrati och parlamentarism i svensk högerpress 1918–1922” där *Svensk Tidskrift* har en framträdande roll.

Undersökningsperioden sammanfaller med rösträttsfrågan och allmän rösträtts införande i Sverige. En del av tidskriftens kritik är enligt Söderlind att demokratin resulterar i en brist på kompetenta ledare. Ledare inom demokratin har fel kvaliteter: förmåga att utnyttja demagogi och intriger. ”Massorna” saknar i sin tur, med Söderlinds ord, politisk bildning och intellektuella förutsättningar för att skåda igenom sådana ledare. Söderlind kallar denna antidemokratiska syn på massorna för en av ”den aristokratiska konservatismens” viktigaste grunder.⁶⁴

Partiväsendet får även det kritik, visar Söderlind. Gösta Bagges kritik år 1912–1914 exemplifieras med hans påstående om att fåtalsvälde råder inom de politiska partierna vilket leder honom till slutsatsen att demokrati som den blivit i verkligheten har frångått sina faktiska principer. Enligt Bagges synsätt härstammar maktkoncentrationen inom partierna från deras roll som kamp- och stridsorganisationer. När partiet vunnit makten i ett demokratiskt val utnyttjas den för att främja det egna partiet ”med segrarens hänsynslösa rätt”. Med andra ord lyfter Söderlind här fram en kritik av majoritetens diktatur. Korruption ses som en naturlig följd av partiväsendet, i och med partibelöningar i form av ämbeten och befattningar med bra betalt. *Svensk Tidskrift* kritiserar, med Söderlinds ord, partipamparnas drivkraft: det privata vinstintresset. Det allmänna statsintresset och folket blir således tyranniserat av partierna enligt detta synsätt.⁶⁵

1.5.4 Sammanfattning: en lucka i forskningen

Genomgången av forskningsläget har visat att svensk syn på Nazityskland och nazism är väl utforskad. Det finns bland annat undersökningar om nazistiska partier, militären, kyrkan, lärarkåren samt universitetsvärlden. Det gäller dock inte synen på auktoritära diktaturer. Synen på Italiens fascistiska regim, som kan anses pseudo-totalitär till sin art lyser också med sin frånvaro. Följdriktigt går det heller inte att hitta studier om eventuella skillnader mellan auktoritära och totalitära diktaturer. Forskningen om konservatismens demokratisyn angriper frågan först och främst utifrån synen på demokrati framför diktatursynen. I det stora hela är det en allmän syn i en inhemsk nationell kontext som studeras och inte synen på faktiska diktatoriska regimer – och återigen – de jämförs inte med varandra. Baserat på forskningsläget kan en studie av det slag som denna uppsats utgör därför ge ytterligare kontur till de svenska konservativas syn på frågan om demokrati kontra diktatur.

⁶⁴ Kihlberg & Söderlind, *Två studier i svensk konservatism 1916–1922*, s. 93f.

⁶⁵ Kihlberg & Söderlind, *Två studier i svensk konservatism 1916–1922*, s. 95–97.

1.6 Material

Svensk Tidskrift är en konservativ politisk, ekonomisk och kulturell tidskrift med anor från slutet av 1800-talet och publiceras än idag som en nättidning på www.svensktidskrift.se. Tidskriften kan mycket väl sägas representera konservativ idédebatt under åren för undersökningen och borde vara en ypperlig källa med sin politiska inriktning och akademiska prägel. Tidskriften grundades år 1911 men hade en föregångare vid namn *Svensk Litteraturtidskrift* som grundades redan 1865. Årsupplagan på 1910-talet var på 3500 exemplar⁶⁶ och som jämförelse var den år 1998 på cirka 1200.⁶⁷ Sedan den grundades har *Svensk Tidskrift* haft en tradition av borgerlig, liberalkonservativ idédebatt men varit partipolitiskt och organisatoriskt obunden. Många redaktionsmedlemmar under tidskriftens historia och inte minst under tiden för undersökningen var, förutom akademiker, också aktiva högerpolitiker i riksdagen. Efter dess grundande och lång tid framåt fanns tydliga kopplingar till Högern hos de ansvariga utgivarna.⁶⁸

Från grundandet till och med år 1945 var Eli Heckscher (1911–18), Gösta Bagge (1911–30) Ivar Anderson (1931–32), respektive Elis Håstad (1936–48) tidskriftens chefredaktörer och ansvariga utgivare.⁶⁹ Tidigare forskning har givit en god bakgrundsteckning över Gösta Bagges ståndpunkter relevanta för uppsatsen men inte givit de andra en närmare genomgång. Eli Heckscher var liberal, nationalekonom, statistiker och kanske främst känd som grundaren av ämnet ekonomisk historia på universitetsnivå.⁷⁰ Ivar Andersson var fil dr. i statsvetenskap samt chefredaktör för Östgöta Correspondenten 1917–30, för Östergötlands Dagblad 1930–40 och för Svenska Dagbladet 1940–55. Han var också en ledande högerpolitiker och satt bland annat i Högern partistyrelse 1935–49 samt ställde upp som motkandidat till partiledarposten mot Gösta Bagge 1935.⁷¹ Elis Håstad var docent och blev professor i statsvetenskap samt var riksdagsledamot för Högerpartiet 1941–59.⁷² Håstad var socialkonservativ och räddes inte att gå utanför partilinjen utan förespråkade det

⁶⁶ Nordisk familjebok, Ugglesupplagan, 27, Stockholm-Nynäs Järnväg – Syrsor /1113–1114, 1918. <http://runeberg.org/nfcg/0597.html>, hämtad 2016-12-16.

⁶⁷ Westrin, Johan, Svensk Tidskrifts historia, <http://www.svensktidskrift.se/svensk-tidskrifts-historia/>, hämtad 2016-12-16.

⁶⁸ Westrin, Svensk Tidskrifts historia.

⁶⁹ Westrin, Svensk Tidskrifts historia.

⁷⁰ *Nationalencyklopedin*, Eli F Heckscher, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/eli-f-heckscher>, hämtad 2016-12-14.

⁷¹ *Nationalencyklopedin*, Ivar Anderson, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/ivar-anderson>, hämtad 2018-05-21.

⁷² *Nationalencyklopedin*, Elis Håstad, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/elis-hastad>, hämtad 2016-12-14.

rent utav. Håstad kan även beskrivas som en nordisk nationalist i utrikesfrågor och han hade ett stort intresse för de baltiska staterna.⁷³

1.7 Metod

1.7.1 Urval

Uppsatsen är avgränsad genom sin idéanalytiska fokus på politisk ideologi och inte utrikespolitik eller bilaterala relationer. Sovjetunionen har också specifikt valts att inte undersökas, även om det räknas som en totalitär regim, eftersom det svenska tidiga 1900-talet var starkt präglad av en antikommunism och ”rysskräck” som särskilt gör sig påmind hos dåtidens höger.⁷⁴

Urvalet för undersökningsmaterialet görs genom att läsa innehållsförteckningarna till *Svensk Tidskrifts* årsband för att hitta relevanta artiklar utifrån vad de har för titel. Samtliga typer av artiklar, det vill säga redaktionellt material i form av ledande artiklar och ”Dagens frågor” samt uppsatser av fristående skribenter inkluderas. Tidskriftens recensioner av litteratur kommer inte inkluderas. Vad gäller de fristående skribenternas material betraktas de som representativa för tidskriften i det stora hela. Om någon utmärker sig särskilt uppmärksammas och problematiseras det i analysen.

För att en artikel ska bli vald för granskning behöver endast ett av följande kriterier uppnås:

- Titeln innehåller ord förknippade med statsskick, politik eller politiska företrädare och behandlar en stat med icke-demokratiskt styre.
- Titeln innehåller en av de icke-demokratiska staternas namn, men faller inte in under det första kriteriet då titeln är för generell eller otydlig med vad artikeln handlar om. Om titeln signalerar att det rör sig om ett för uppsatsen irrelevant ämne, exempelvis ekonomi, tas artikeln dock inte med.
- Titeln innehåller ord förknippade med statsskick, diktaturer eller demokrati generellt utan att koppla det till en stat, eller genom att koppla det till en större geografisk region, som exempelvis Balkan.

Tidsmässigt är urvalet avgränsat till artiklar publicerade inom ett års marginal före och efter den period diktaturen rådde i staten artikeln behandlar. Detta gäller inte generella artiklar som

⁷³ *Svenskt biografiskt lexikon*, Elis W Håstad, art. förf. Birger Hagård, <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/13969>, hämtad 2016-12-14.

⁷⁴ Oredsson, *Lunds universitet under andra världskriget*, s. 216.

diskuterar diktatur och demokrati utan kontexten av en specifik stat, i deras fall studeras artiklar publicerade inom hela undersökningsperioden, 1918–1945.

Utifrån dessa urvalskriterier för artikeltitlar har ett material om 92 artiklar lästs igenom, varav 42 stycken varit relevanta och innehållsrika nog att citeras i uppsatsen. De stater som omfattas av undersökningen blir därför: Italien, Tyskland, Bulgarien, Estland, Jugoslavien, Lettland, Polen, Rumänien och Spanien.

1.7.2 Kvalitativ textanalys och operationalisering

Uppsatsens huvudfrågeställning ”**Hur såg *Svensk Tidskrift* på icke-demokratiska stater i Europa mellan 1918–1945, och vad säger detta om den svenska konservativa synen på demokrati och vad som gör en stat legitim?**” kommer att besvaras genom sina underfrågeställningar på följande sätt:

1. ”Hur betraktades olika staters legitimitet och på vilka grunder baserades den?”

Denna fråga ligger till grund för resterande frågor och analys. Hur demokrati och diktatur betraktades är särskilt intressant samt och hur viktigt det är jämfört med andra variabler. Vilken betydelse statens auktoritet eller nationalismen har samt synen på parlamentarism är exempel på andra intressanta undersökningsvariabler. Bakgrunden till frågeställningen är att det kan finnas grundläggande föreställningar inom dåtidens konservatism vilka inte nödvändigtvis är relaterade till dagens (liberala) uppfattning om vad som gör en stat bra eller dålig. Tidigare forskning om svensk konservatism och demokrati är här en viktig tolkningsram.

2. ”Hur betraktades totalitära regimer jämfört med auktoritära?”

Frågan bryts ned till att undersöka om en distinktion görs mellan de två olika regimtyperna, hur distinktionen ser ut och hur det påverkar hur regimen betraktas. Kategoriseringen i totalitär och auktoritär har som roll att göra uppsatsen mer lättgreppbar och användbar genom att tillföra ett visst mått av generalisering i presentationen av slutresultatet. Det tillför också en mängd analysvariabler som kan stärka eller kontrastera mot den tidigare forskningen om konservatism. Även om en uttalad distinktion inte görs mellan regimtyperna i materialet kommer aspekterna som används för att skilja de åt att användas för att försöka ringa in graden av distinktion som görs. Går det till exempel utifrån Juan Linz typologi om totalitära och auktoritära regimer att se om hur revolutionär, ideologisk eller pluralistisk regimen är har någon betydelse för vad *Svensk Tidskrift* tycker om den?

3. ”Hur förändrades synen över tid?”

En övergripande ambition är att se om det finns en förändring mellan början och slutet av undersökningsperioden (1918–1945). Att titta på förändring över tid är en av de aspekter som gör att uppsatsen utmärker sig som en historisk undersökning. En del av denna underfråga blir att identifiera om det finns skillnader avseende svaren på de andra två underfrågeställningarna över tid och om det går att konkretisera analysen i en indelning i distinkta perioder. Frågeställningen besvaras således integrerat i svaret på de andra två frågeställningarna. Det finns många historiska faktorer som kan göra att åsikterna förändras: allmän rösträtts införande, det parlamentariskt stormiga 20-talet, det nazityska trettioåret samt omvärldsförhållandena före, under och efter andra världskriget, för att nämna några.

1.7.3 Disposition

Resultat- och analysdelens disposition kommer utgå från varje stat för sig vilka kommer ha sin egen rubrik, det vill säga artiklar om en stat över hela undersökningsperioden kommer samlas i ett eget avsnitt. Materialets kronologi med året för tryck kommer tydliggöras i varje avsnitt. I det formatet presenteras sedan uppsatsens resultat. Ordningen som resultatet presenteras i följer kategorierna av styrelseskick: först kommer de totalitära staterna och därefter de auktoritära. Staterna inom varje kategori presenteras i alfabetsordning för att avslutas med en jämförande sammanfattning inom varje kategori med analyser. I det sista kapitlet presenteras slutsatser där svaret på frågeställningarna kommer utkristalliseras.

2 Analys och resultat

2.1 Totalitära regimer

2.1.1 Italien

Synen på Italiens fascistiska regim kan delas upp i tre perioder mellan åren 1922–1943. En period 1922–1924 positiv till ideologin och regimen, en period 1927–1930 positiv till ideologin men tvivlande till regimen och en period 1943 positiv till vad ideologin och regimen inledningsvis utträttade i Italien men negativ sett till slutresultatet.

2.1.1.1 *Antikommunism, antiparlamentarism och nationalism*

Artiklarna år 1922–1924 är otvivelaktigt positiva till fascismen och Mussolini i många frågor vilket överlag väger över de få negativa sidorna. För det första, fascismen ses som en nyttig motreaktion mot socialism och oroligheter på arbetsmarknaden.⁷⁵ Regimens kamp mot kommunism och arbetsmarknadskonflikter ses som viktig. Inledningsvis legitimeras fasciströrelsen också som folklig genom att flera fackförbund sägs vara anhängare av den.⁷⁶ För det andra, fascismen ses som en nyttig motreaktion mot Italiens tidigare korrupta parlamentarism och byråkrati vilken gav en obeslutsam och svag regering som inte kunde uppvisa tillräckliga resultat.⁷⁷ En stark statsauktoritet, det vill säga en handlingskraftig, moraliskt och materiellt stark stat ses som viktigare än en demokratisk och parlamentariskt svag stat:

Redan nu riktas också kritiken icke så mycket mot vad Mussolini gjort som mot sättet, varpå han gjort det. För den stat, som hans verk kommer till godo, torde det dock i längden vara förmånligare, om Italien blir en »nation, moraliskt och materiellt stark till sin organisation och effektiv till sin handlingskraft», än om dess styrelse är ett fullt adekvat uttryck för den ortodoxa parlamentarismens lärouppfattning.⁷⁸

För det tredje, ser redaktionen positivt på hur fascismregimen är nationalistisk och stärker den nationella samhörigheten och engagemanget i Italien.⁷⁹

2.1.1.2 *Våld och laglöshet: de revolutionära elementen*

Under den första perioden lyfts också negativa aspekter fram med Italiens regim. Det börjar med en försiktig kritik mot att fascismen brukar våld och laglösa medel⁸⁰ vilken år 1924 växt

⁷⁵ *Svensk Tidskrift: tolfte årgången 1922*. Utgiven av Gösta Bagge och Yngve Lorents. Stockholm: Centraltryckeriet, 1922, s. 459.

⁷⁶ *Svensk Tidskrift: tolfte årgången 1922*, s. 461.

⁷⁷ *Svensk Tidskrift: fjortonde årgången 1924*. Utgiven av Gösta Bagge och Axel Boëthius. Stockholm: Centraltryckeriet 1924, s. 375; *Svensk Tidskrift: trettonde årgången 1923*. Utgiven av Gösta Bagge och Axel Boëthius. Stockholm: Centraltryckeriet 1923, s. 580f.

⁷⁸ *Svensk Tidskrift: fjortonde årgången 1924*, s. 378.

⁷⁹ *Svensk Tidskrift: fjortonde årgången 1924*, s. 375f.

⁸⁰ *Svensk Tidskrift: tolfte årgången 1922*, s. 462.

till att bli en starkt uttalad kritik. De konstaterar att fascismen ”[...] är en rörelse på gott och ont”.⁸¹ Att regimen är icke-demokratisk påtalas också men ursäktas med att redaktionen ser den som tillfällig och att det är acceptabelt med tanke på de positiva saker regimen gör i och med att de rensar bort den ineffektiva parlamentarismen och byråkratin.⁸² De menar att makten behövdes för att ersätta det gamla parlamentet som inte längre gav uttryck för det som är bäst för folket, utan snarare gav uttryck för det medelmåttiga. Mussolinis intentioner beskrivs vara att göra sig av med dessa fascismens revolutionära element, vilka ses som tillfälliga. Det är inte någon aspekt redaktionen uttalat kommenterar sin ståndpunkt om men som förklaras med stort intresse.⁸³

2.1.1.3 Ideologin mot regimen

1927–1930 blir synen på Italiens regim mer negativ samtidigt som fascismens ideologi och idéer beskrivs ingående och får stå oemotsagda. Framförallt ser redaktionen problematiskt på att regimen behöver utöva tvång och våld på sina medborgare för att upprätthålla sin auktoritet.⁸⁴⁸⁵ De menar att utrymme för kritik är viktig för varje regim:

Fascismen har av Mussolini fått många vackra namn. Den är ungdomen, den är skönheten, den är också, och kanske framför allt, styrkan. Men kan den skyddas för att urarta till tvånget, som undergräver styrkan? Mussolini vill icke ha någon politisk opposition. Faran ligger dock nära, att han samtidigt med denna utrotar den sunda sakliga kritik, som i längden är outhärlig för varje regim.⁸⁶

Diktaturen och dess metoder har fram till och med 1930 setts som tillfällig av redaktionen och därmed i viss mån kunnat förbises. Våldet och tvångets fortsatta bruk har dock gjort att de vid det här laget börjat tvivla.⁸⁷ Det målas också upp som en avgörande faktor för om regimen ska ses på positivt av tidskriften:

På frågan om tvånget och våldet från praktisk nödfallsutväg skall upphöjas till legaliserad styrelseprincip eller ej, torde det i främsta rummet bero, om den fascistiska regimen i längden skall kunna räknas till de uppbyggande krafterna.⁸⁸

⁸¹ *Svensk Tidskrift: fjortonde årgången 1924*, s. 377.

⁸² *Svensk Tidskrift: trettonde årgången 1923*, s. 583.

⁸³ *Svensk Tidskrift: fjortonde årgången 1924*, s. 375f.

⁸⁴ *Svensk Tidskrift: sjuttonde årgången 1927*. Utgiven av Gösta Bagge och Erik Fahlbeck. Stockholm: Centraltryckeriet 1927, s. 168.

⁸⁵ *Svensk Tidskrift: tjugonde årgången 1930*. Utgiven av Gösta Bagge och Erik Fahlbeck. Stockholm: Centraltryckeriet 1930, s. 589.

⁸⁶ *Svensk Tidskrift: sjuttonde årgången*, s. 168.

⁸⁷ *Svensk Tidskrift: tjugonde årgången 1930*, s. 589.

⁸⁸ *Svensk Tidskrift: tjugonde årgången 1930*, s. 589.

Redaktionen är däremot positiva till korporatismen som förordas av Mussolini vilken ses som en bra åtgärd för att förhindra arbetsmarknadskonflikter. De ser också positivt på att det kan länka hur mycket nytta en medborgare gör för staten med deras politiska inflytande på ett sätt som de menar även skulle kunna testas i Sverige.⁸⁹ Regimens administrativa förmåga att utföra en del av de nödvändiga reformerna ifrågasätts dock.⁹⁰

2.1.1.4 Mussolinis fall och folkets frihet

1943 när den precis fallit är synen på Italiens fascistiska regim delad. Mussolinis person svartmålas och beskrivs som inkompetent genom att vara en hycklare, ej principfast och velig. Från att ha varit personen som tidigare beskrivits som personen bakom många av fascismens bra idéer beskrivs han nu bara negativt.⁹¹ Redaktionen menar däremot att ideologin och regimen inledningsvis löste eller försökte lösa många av Italiens problem med parlamentarism och arbetsmarknadskonflikter vilket de tycker är bra. De erkänner också fascismens roll i att ha samlat nationen Italien till en stark handlingskraftig enhet vilket de uppskattar.⁹²

Det som var fel med den fascistiska regimen var att den stödde sig på absolut makt istället för lagar och moral och att dess måttstock var nihilism och moralisk indifferens, enligt redaktionen.⁹³ Det är istället frihet och inte tvång som kan locka fram det bästa hos nationen. Redaktionen menar att goda idéer och nationell mobilisering aldrig blir lika bra i en diktatur som om det får komma fram utan tvång vilket tydligt markerar mot diktatur som permanent styrelseskick. De ger dock uttryckligen stöd till tillfällig diktatur om den inte varar under en för lång tid.⁹⁴

Vad redaktionen också tydligt lyfter fram är de krafter som enligt dem varit uppbyggande för den italienska staten och till och med bidragit till fascismens fall. En av dessa krafter är Italiens frihetstradition som tillsammans med kungen som traditionell institution stabiliserade den nya italienska staten.⁹⁵ Påven, kungamakten och ”den förfinade latinska kulturen i den italienska folksjälens” sägs också ha mildrat fascismens förtyck mot medborgare och judar.⁹⁶

Sammanfattningsvis målas år 1943 en slutgiltig bild upp av att redaktionen inte ser det italienska folket, dess kultur och traditioner som en del av fascismen. Redaktionen talar för en

⁸⁹ *Svensk Tidskrift: sjuttonde årgången 1927*, s. 168.

⁹⁰ *Svensk Tidskrift: sjuttonde årgången 1927*, s. 167.

⁹¹ *Svensk Tidskrift: trettionde årgången 1943*. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1943, s. 378f.

⁹² *Svensk Tidskrift: trettionde årgången 1943*, s. 381.

⁹³ *Svensk Tidskrift: trettionde årgången 1943*, s. 380.

⁹⁴ *Svensk Tidskrift: trettionde årgången 1943*, s. 384.

⁹⁵ *Svensk Tidskrift: trettionde årgången 1943*, s. 383f.

⁹⁶ *Svensk Tidskrift: trettionde årgången 1943*, s. 382.

förståelse och vänskap med Italien men ett förkastande av regimen. Det skiljer sig avsevärt mot hur de beskrev Italien 1922–1924 då den fascistiska regimen sågs intimt förknippad med det nationella uppvaknande och engagemang som sades vara bra för folket. Redaktionen beklagade sig över våldet och tvånget men det tolererades. Då var regimen en positiv kraft vars ideal om en stark statsauktoritet, minskade arbetsmarknadskonflikter och byråkratisk effektivitet skulle råda bot på den sjuka parlamentarismen och socialismens inflytande vilket mer än kompenserade för kränkningarna av medborgarnas friheter.

2.1.2 Tyskland

Synen på Tysklands regim under Hitler och nazismen går att dela in i tre olika perioder. Den första perioden består av år 1932, innan nazisterna tagit över makten, då de ses på negativt av *Svensk Tidskrift*. (1933–1935 har sedan tidskriften utgivningsuppehåll varför det inte går att hitta något om Hitlers inledande regeringsår.) Nästa period, 1936–1939, kännetecknas av neutralitet eller tystnad från redaktionen med lutning åt acceptans av regimen och ideologin. Åren mellan period två och tre publicerades inget för uppsatsen relevant material. Den tredje perioden, år 1945, kommer dock ett tydligt fördömande av Hitler och regimen.

2.1.2.1 *Det inkompetenta omstörtningpartiet och dess motsats*

1932 visar redaktionen ett stort intresse för tysk politik och den tyska valrörelsen. I centrum har tre tematiska måttstockar kunnat identifieras: personkampen mellan Adolf Hitler och Franz von Papen; regeringsdugligheten och stabiliteten hos Hitlers respektive von Papens partier; samt en kamp mellan rationalitet och samhällsbevaring mot mytisk utopi och revolution.

Inför riksdagsvalen uttrycker redaktionen ett starkt stöd för von Papen framför Hitler. Med övertydlighet beskrivs von Papen med positiva karaktärsdrag. Han är kunnig, energifylld och ansvarsfull medan Hitlers kompetens kraftigt betvivlas.⁹⁷ I jämförelse med von Papen målas Hitler upp som något respektlös på grund av sin agiterande stil, bland annat i samband med hans möten med Paul von Hindenburg.⁹⁸ Redaktionen står otvivelaktligen också på von Hindenburgs framför Hitlers sida tidigare under året inför valet av rikspresident.⁹⁹ I fråga om regeringsduglighet ser redaktionen överlag negativt på nazisternas kompetens: de antyder att nazisterna är osofistikerade och obildade agitatorer.¹⁰⁰ von Papen och hans parti lyfts fram som raka motsatsen. Samtidigt som von Papen framför allt hyllas genom sin roll som ett

⁹⁷ *Svensk Tidskrift: tjugioandra årgången 1932*. Utgiven av Ivar Anderson. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB 1932, s. 311f.

⁹⁸ *Svensk Tidskrift: tjugioandra årgången 1932*, s. 444.

⁹⁹ *Svensk Tidskrift: tjugioandra årgången 1932*, s. 100.

¹⁰⁰ *Svensk Tidskrift: tjugioandra årgången 1932*, s. 258.

mycket bättre alternativ än Hitler visar redaktionen uppskattning av hans faktiska politik och övriga ministär. Ministerkandidaterna beskrivs som några av de mest kompetenta i hela Tyskland.¹⁰¹ Politiskt uppskattar de särskilt von Papens försök att motverka avtrubningen av individens ansvarskänsla som sägs komma med statens utveckling mot att bli en allt liberalare försörjningsinrättning.¹⁰²

2.1.2.2 *Antidemokrati*

Hitler identifieras som antidemokratisk och beskrivs (med utropstecken) vilja göra sig av med hela Weimarförfattningen men det ämnet ges ingen närmare analys och värderingar än så.¹⁰³ Samtidigt beskrivs von Papens regeringstillträde kritiskt som ”maskerade diktatoriska tendenser”.¹⁰⁴ Senare under året tydliggör redaktionen att von Papens antiparlamentariska ståndpunkt ”principiellt måste fördömas”. Regeringens mål om att göra slut på ”partiväldet” och arbeta på ”nationens pånyttfödelse” får dock stå oförklarad och okommenterad.¹⁰⁵ Genom att inte problematisera den antidemokratiska ståndpunkten ytterligare visar redaktionen att det i Weimarrepublikens Tyskland bör prioriteras andra frågor än demokrati. Stabilitet och ordning i landet ses som viktigare vilket exempelvis deras efterfrågan av kompetens hos den tyska regeringen visar. Texterna förmedlar också en form av känsla av nöd och nödvändighet att hindra nazismen vilket är en möjlig ursäkt till von Papens ”diktatoriska tendenser”.

2.1.2.3 *Revolution mot samhällsbevaring*

Svensk Tidskrift målar 1932 upp en bild av att kampen om statsmakten i Tyskland står mellan rationell, samhällsbevarande politik framburet av von Papen på den ena sidan och mytisk, revolutionär populism representerad av Nazismen på den andra. Det om något signalerar tydligt den känsla av nöd som beskrevs i ovanstående stycke. Redaktionen menar att socialdemokraterna förlorat massornas stöd då de inte kan säga sig sitta inne med det stora löftet, med myten, längre. Nazisterna ses nu istället ha tagit över den rollen och kan således ”[...] samla tanklösa väljare som flugor kring en eldslåga”. Hos nazismen, menar redaktionen, finner folket utlopp för naiv tro, hänförelse och förtröstan.¹⁰⁶ Nazistpartiet beskrivs även som ”den nationalsocialistiska högerradikalismen”¹⁰⁷ och ett av ”ytterlighetspartierna”¹⁰⁸. Tidigare, år 1930, förklaras dessa uttryck: nazismen kategoriseras då som ”omstörtande” tillsammans med kommunismen medan de borgerliga och socialdemokraterna ses som ”icke-

¹⁰¹ *Svensk Tidskrift: tjugoandra årgången 1932*, s. 311f.

¹⁰² *Svensk Tidskrift: tjugoandra årgången 1932*, s. 212.

¹⁰³ *Svensk Tidskrift: tjugoandra årgången 1932*, s. 442.

¹⁰⁴ *Svensk Tidskrift: tjugoandra årgången 1932*, s. 212.

¹⁰⁵ *Svensk Tidskrift: tjugoandra årgången 1932*, s. 370f.

¹⁰⁶ *Svensk Tidskrift: tjugoandra årgången 1932*, s. 311.

¹⁰⁷ *Svensk Tidskrift: tjugoandra årgången 1932*, s. 210.

¹⁰⁸ *Svensk Tidskrift: tjugoandra årgången 1932*, s. 258.

omstörtande”.¹⁰⁹ Både nazismen och kommunismen ses som extrema partier som har som mål att förändra samhället i grunden. Likt den utopiska ”myten” är detta revolutionära inom nazismen verkligen inte önskvärt för *Svensk Tidskrift*. Det är dessutom tydligt att det revolutionära är mer misskrediterande än att vara antidemokratisk.

2.1.2.4 Traditionens vikt

De paramilitära frikårer som med sina våldsamma metoder gjorde sig kända i Weimarrepublikens Tyskland kommer på tal men ägnas inte mycket uppmärksamhet av redaktionen.¹¹⁰ Det är anmärkningsvärt med tanke på redaktionens ställningstagande mot omstörtande element. En del av förklaringen kan ligga i att inte bara den Hitlerlojala frikåren Sturmabteilung (SA) kommer på tal utan även den mot von Papen enligt redaktionen lojala Stahlhelm. Den senare målas jämförelsevis upp i mycket god dager och beskrivs som ”[...] 700,000 f. d. frontsoldater eller unga män, burna av den militära traditionen och disciplinen [...]”.¹¹¹ Hitlers, enligt redaktionens uppgifter, 400 000 frikårstrupper i SA beskrivs i motsats som unga, oerfarna pojkar.¹¹² Detta visar att von Papen är någon redaktionen känner igen inte bara genom politiken han för utan också de institutioner han hämtar sin legitimitet ifrån. ”Den militära traditionen och disciplinen” blir ett argument för von Papen och avsaknaden av den en nackdel för Hitler.

2.1.2.5 Själv censur och själv försvar

1936–1939 kännetecknas av neutralitet och tystnad angående Tysklands inrikespolitiska förhållanden från redaktionen. Det har en tydlig förklaring och det är att redaktionen inte vill skriva om saker som riskerar Sverige neutralitet och därmed rikets säkerhet. Förutom det är en intressant aspekt de tar upp betydelsen av ett skydd av Östersjöområdet från kommunismen. I relation till den säkerhetspolitiska frågan ses Tyskland som en viktig aktör Sverige inte bör störa sina relationer med och det överskuggar allt vad andra politiska angelägenheter heter för redaktionen.¹¹³ De är starkt kritiska till tidningar som kritiserar Nazityskland av dessa anledningar.¹¹⁴ Redan 1936 har redaktionen intagit denna neutrala säkerhetspolitiska linje men 1937 blir det ännu tydligare att de är för själv censur och uppmanar andra att följa deras exempel.¹¹⁵

¹⁰⁹ *Svensk Tidskrift: tjugonde årgången 1930*, s. 442.

¹¹⁰ *Svensk Tidskrift: tjugoundra årgången 1932*, s. 170.

¹¹¹ *Svensk Tidskrift: tjugoundra årgången 1932*, s. 312.

¹¹² *Svensk Tidskrift: tjugoundra årgången 1932*, s. 312.

¹¹³ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 280.

¹¹⁴ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 829.

¹¹⁵ *Svensk Tidskrift: tjuguffjärde årgången 1937*. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1937, s. 452.

En viktig kontext för att förstå tidskriftens inställning till självcensur och neutralitet är att en stor del av undersökningsperioden, främst från 30-talet och framåt, rådde en presspolitik i Sverige som strävade efter att upprätthålla Sveriges goda internationella relationer. Staten pressade den svenska pressen hårt, särskilt från hösten 1938 till och med våren 1943. Den 7:e oktober 1938 gick regeringen ut med ett brev till cirka 100 chefredaktörer med förmaningen om att tidningarnas ledare, artiklar och till och med annonser och serieteckningar skulle ta avstånd från att ta ställning för någon internationell maktgrupp, oavsett om de var demokratier eller diktaturer.¹¹⁶ Staten ingrep med repressiva metoder mot tryckt material, främst mot tidningar vänster om socialdemokraterna på den politiska skalan, vilka inte stödde samlingsregeringen men även liberala *GHT* och *Eskilstuna-Kuriren*. Syftet med statens agerande var att hindra en opinionsbildning och journalistik som skulle få svenska folket att ta ställning för någon av parterna i andra världskriget.¹¹⁷

2.1.2.6 Toleransen av Per Engdahl

Det finns dock fler artiklar som identifierats som relevanta för uppsatsen under perioden 1936–1939 – men de är skrivna av Per Engdahl. Innan artiklarna går igenom är det viktigt att förstå den kända högerextrema profilen Engdahls roll som en medlare mellan överklassen – dit Högern hade som starkast anknytning – och nazismen. Karl N Alvar Nilsson skriver att Per Engdahl 1927 gick med i Sveriges Fascistiska Kamporganisation (SFKO), senare Sveriges Nationalsocialistiska Folkparti (SNFP) men gick sedan ur rörelsen och startade 1931 Det Nya Sverige. Det blev senare Nysvenska rörelsen, där antisemitism, rasism och ledarmyten var centrala delar.¹¹⁸ Engdahl är också tydligt antikommunistisk och protysk.¹¹⁹ 1937 gick Nysvenska rörelsen ihop med SNF, det vill säga Högerns före detta ungdomsförbund, där Engdahl blev vice ordförande men sammanslagningen bröts 1941.¹²⁰

Intressant för denna uppsats är att Engdahl hade kopplingar till Ivar Anderson som var ansvarig utgivare för *Svensk Tidskrift* 1930–32. Anderson hade sedan länge känt Per Engdahls far och haft hans farfar som husläkare. Senare har han sagt att han ansåg Engdahl vara en lovande historiker och författare. I fråga om politiken ansåg han idéerna omogna men inte farliga för landet. Detta var år 1933 och Nilsson skriver att Engdahl redan då var en välkänd person och en av de värsta antisemiterna och trots det tog Anderson inte avstånd från honom.¹²¹ Anderson kunde tack vare sina kontakter som riksdagsman för Högern till och med

¹¹⁶ Åmark. *Att bo granne med ondskan*, s. 251f.

¹¹⁷ Åmark. *Att bo granne med ondskan*, s. 263.

¹¹⁸ Nilsson, *Svensk överklassnazism: 1930–1945*, s. 23f, 97f.

¹¹⁹ Nilsson, *Svensk överklassnazism: 1930–1945*, s. 125f.

¹²⁰ Nilsson, *Svensk överklassnazism: 1930–1945*, s. 116f.

¹²¹ Nilsson, *Svensk överklassnazism: 1930–1945*, s. 240.

ordna så att Engdahl kunde studera i Tyskland strax före andra världskrigets utbrott.¹²² Kortfattat menar Nilsson, vilket exempelvis kan ses i fallet med Engdahl och Anderson, att det fanns en tolerans inom Högern för människor som hade nazistsympatier. Förutom de politiska frågor de hade gemensamt var de personliga kontaktnätverken som överklassen rörde sig i viktiga för att bidra till att högern och överklassnazismen i många fall mer eller mindre smälte ihop.¹²³

Tolerans för Engdahl visar *Svensk Tidskrift* genom att publicera tre artiklar om nazismen skrivna av honom. 1936 ger han en ingående beskrivning av nazismen jämfört med fascismen där grundläggande delar av ideologierna läggs fram. Hans röda tråd är att förklara ”maktbalansen” inom systemen men förklarar inte djupgående hur exakt en sådan balans kan fungera i samband med en enväldig ledare. Han är tydlig och utformar sina meningar deskriptivt och akademiskt undersökande.¹²⁴ 1938 fortsätter Engdahl att djupdyka i nazistisk ideologi men med en jämförelse mellan Hitler och en annan tysk högerideolog som ramberättelse.¹²⁵ Hitler blir skönmålad av Engdahl som bland annat skriver hur Hitler ”älskar människorna” och inte ser skillnad mellan ”herrar och deras tjänare”. Hierarkierna och ledarrollen sopar Engdahl undan med att förklara hur Hitler, som ”rasgemenskapens” ledare, förkroppsligar folkets innersta viljor och önskningar.¹²⁶ Engdahl identifierar också ideologins stora betydelse och nödvändighet samt en optimistisk framtidstro i Hitlers nazism.¹²⁷ 1939 fokuserar Engdahl på rastänkets och folkgemenskapens roll för ”folkviljan” inom Nazismen. Det som tidigare genom hans skickliga språkbruk förmedlats – att artiklarna är deskriptiva och inte politiskt argumenterande – skriver Engdahl nu ut: ”Här skall icke diskuteras riktigheten i denna uppfattning”.¹²⁸

Med tanke på vad vi vet att Engdahl stod för är det dock svårt att inte läsa in pronazism mellan raderna. Många formuleringar och beskrivningar skönmålar dessutom direkt Hitler eller den nazistiska läran. Ett exempel är när ledarprincipens koppling till ”folkviljan” förklaras, varefter Engdahl direkt fortsätter med att skönmålande argumentera för det nazistiska fåtalsstyret:

¹²² Nilsson, *Svensk överklassnazism: 1930–1945*, s. 122f.

¹²³ Nilsson, *Svensk överklassnazism: 1930–1945*, s. 240.

¹²⁴ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 564.

¹²⁵ *Svensk Tidskrift: tjugufemte årgången 1938*. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1938, s. 601f.

¹²⁶ *Svensk Tidskrift: tjugufemte årgången 1938*, s. 602.

¹²⁷ *Svensk Tidskrift: tjugufemte årgången 1938*, s. 603.

¹²⁸ *Svensk Tidskrift: tjugusjätte årgången 1939*. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1939, s. 394.

Det var denna rörelse, som i en tid av tysk förnedring insåg olyckornas hela räckvidd och fattade, var vägen ur dessa olyckor var att söka. Det var också denna rörelse, som i järnhård disciplin och i verklighetstrogen klarsyn förmådde lyfta folket upp ur förnedringen och återgiva det ställningen som en världsmakt. Den nationalsocialistiska rörelsen har i sina gärningar bevisat sin karaktär av det tyska folkets ledarskikt.¹²⁹

2.1.2.7 *Statsdyrkans fel*

År 1945 väljer *Svensk Tidskrift* att publicera ett tal av Georg Andrén, redaktionsmedlem fram till och med 1944, professor i statsvetenskap och ecklesiastikminister i samlingsregeringen (1944–45).¹³⁰ Talet hölls för studenter i Lund under Tegnérifesten under samma år. I texten får Hitler och Nazityskland grundliga negativa utlåtanden. Kontexten är att Tyskland förlorat andra världskriget och Hitler beskrivs kortfattat ha ”lämnat Europa i ruiner”.¹³¹ Han tillskrivs också väldigt dåliga personliga egenskaper: psykopat, laglös och nihilistisk, bland annat. Andrén går än längre och målar upp en bild av Hitlers gärningar som inte bara totalt ogiltigförklarar Hitlers statsmannamässiga kompetens utan fördömer också hans moraliska omdöme och handlande. Hitlers följare beskrivs som traditions- och kulturlösa drägg. En annan punkt Andrén tar upp är att Hitler startade krig anakronistiskt och i geopolitisk förvirring. ”Icke bara i fel världsdelen utan också i fel århundrade”.¹³² I konservativ kontext framstår det som att Andrén lyfter fram de värsta delarna av vad revolution och samhällsomstörtning kan innebära i beskrivningen av Hitlers gärning. Med vetskapen om att det är ett tal som Andrén höll är det möjligt att vissa formuleringar är överdrivna av retoriska skäl men andemeningen med talet blir tydlig. Avskyn mot samhällsomstörtande element gör sig tydlig igen.

Inledningsvis handlar Andréns tal om Hitlers person och inte om den nazistiska ideologin eller statsskicket i huvudsak. Dock framgår det snart för läsaren att texten har ett annat syfte än att bara svartmåla Hitler. En stor del av artikeln argumenterar emot att staten ska ha för mycket inflytande i medborgarnas liv. Andrén ställer till och med den tyska socialdemokratin bredvid den ryska kommunismen och nazismen i deras syn och dyrkan av staten. ”Statsdyrkan” kopplar Andrén till filosofen Hegels läror. Sammanfattningsvis förklarar han att Hegels statsfilosofi innebär att staten är ”den absoluta andens högsta manifestation”. Förnuft och makt har där blivit samma sak. Detta kopplar Andrén till begynnelsen av den

¹²⁹ *Svensk Tidskrift: tjugusjätte årgången 1939*, s. 394f.

¹³⁰ *Nationalencyklopedin*, Georg Andrén. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/georg-andren>, hämtad 2018-02-15.

¹³¹ *Svensk Tidskrift: trettioandra årgången 1945*, s. 649f.

¹³² *Svensk Tidskrift: trettioandra årgången 1945*, s. 651.

tyska nationalismen, imperietänkandet som enligt honom ledde till det tyska riket och följaktligen till Nazityskland.¹³³

Vi ser här en tydlig glidning i liberal riktning där *Svensk Tidskrift* så tydligt som möjligt ideologiskt placerar sig på den vinnande sidan i kriget. Citatet i denna uppsats tematiska introduktion visar också tydligt på det. Istället för att som under 20- och 30-talet fokusera på att stärka statens auktoritet och beslutsförmåga blir att hålla nere eller minska dess inflytande över individen viktigt. De båda frågorna behöver inte gå emot varandra men det signalerar en skiftning i fokus.

Den nazistiska erfarenheten görs här också brukbar på Sovjetunionen i namn av överstatlighet och kollektivism. Det träffar nära Johan Östlings avhandling om erfarenheten av nazismen i Sverige. Som han skriver om olika rörelser från mellankrigstiden: ”På många håll lades kursen om i krigets slutskede och en ny framtid stakades ut.”¹³⁴ Johan Stenfeldt diskuterar också detta med sin avhandling och visar att nazism i efterkrigstiden, det vill säga från 1945, kan jämföras med ett kort som ingen vill hålla. De likheter utifrån ett liberalt perspektiv i ”dystopiernas trilemma” som nazism delar med kommunism blir negativt laddade.¹³⁵ *Svensk Tidskrift* gör i detta fallet allt för att distansera sig så mycket som möjligt från den nazistiska erfarenheten.

2.1.3 Sammanfattande och jämförande analys

2.1.3.1 Olikheter i synen på regimerna

Statsauktoriteten och diktaturfrågan är centrala teman där det finns likheter mellan synen på Italien och Tyskland. I både artiklarna om Italien och Tyskland är statens auktoritet viktigt men tankarna utvecklas mest i Italien-artiklarna. Mussolini och fascismen ses som nyttiga för landet för att de kan återföra statsauktoriteten, skapa mindre oenighet i parlamentet och lag och ordning. Diktaturen accepteras som tillfällig för att lösa dessa problem. Hitler blir något av en motpol till åsikterna om Mussolini, åtminstone i början. Hitler och nazismen ses som en del av omstörtning och kaos. I fallet med Hitler blir det hans konkurrent, von Papen, som för *Svensk Tidskrift* representerar den som ska få ordning på landet och stärka statsauktoriteten. De antidemokratiska tendenserna ska enligt redaktionen ”principiellt fördömas” men kritiserar inte mer. En viktigare fråga är kompetensen hos de som har makten.

Arbetsmarknadskonflikter och ekonomi tas bara ordentligt upp i relation till regimerna i fallet med Italien. Korporatismtanken som ses på med intresse återkommer inte i det Tyska fallet om man inte räknar med Engdahl.

¹³³ *Svensk Tidskrift: trettioandra årgången 1945*, s. 653.

¹³⁴ Östling, Johan, *Nazismens sensmoral*, s. 29.

¹³⁵ Stenfeldt, Johan, *Dystopiernas seger*, s. 356f.

Ledarna identifieras i båda fallen som absoluta i att de personifierar regimen eller rörelsen och sina respektive ideologier men åsikterna om de går isär och skiftar med tidens gång.

Mussolini ses väldigt positivt i början men dalar mot mitten. När ideologin ses som bra kopplas han starkt ihop med den. I slutet när han ses som väldigt dålig och inkompetent ses däremot ideologin fortfarande positivt i vissa aspekter. Hitler och nazismen ses från början som dålig och även i slutet. Under mittenperioden är det så tyst från redaktionen att det är svårt att avgöra men Engdahl-artiklarna som publiceras och hyllar Hitler ger indikationer på att acceptansen för Hitler åtminstone ökat.

2.1.3.2 *Det revolutionära*

Det går att se en tydlig skillnad i toleransen av revolutionära element hos Mussolini på 20-talet jämfört med Hitler på 30-talet (innan han fått makten). Gällande fascismen identifieras tidigt det revolutionära och samma sak kan sägas om nazistpartiet vilket ses som ett omstörtning parti. Det är däremot klart och tydligt att Italiens revolutionära element tolereras och ursäktas som tillfälliga medan det i det tyska fallet är oacceptabelt. Vad de här skillnaderna beror på är svårt att svara på men flera antydningar finns i materialet. En skillnad är att merparten av åsikterna om Italien sker när regimen tagit makten medan åsikterna om Tyskland kommer innan. Italiens mindre begränsade politiska pluralism i och med bevarandet av vissa traditionella institutioner kan även vara en del av förklaringen. Den starkaste förklaringen är dock att antikommunismen är en så pass prioriterad fråga vilket märks tydligt i det italienska fallet. I egenskap av att von Papen så tydligt ses som den bästa kandidaten till att leda Tyskland och är konservativ samt antikommunist, blir Hitlers eventuella fördel av att också vara en stark antikommunist helt irrelevant och ses då bara som revolutionär och inkompetent. Det diskvalificerar honom totalt som statsman i *Svensk Tidskrifts* ögon.

2.1.3.3 *Liberala tankegångar*

När axelmakternas krigslycka vänt eller de till och med förlorat kriget och de sista artiklarna om regimerna publiceras, 1943 och 1945, vill *Svensk Tidskrift* markera mot båda regimerna. I det italienska fallet skriver redaktionen att ofriheten, våldet och tvånget inte kunde rättfärdiga vad de dock menar var goda idéer och ambitioner. Alla idéer blir bättre om de utförs av fri vilja, skriver de. Hitler och nazismen fördöms för att ha störtat Europa kulturellt och materiellt till ruiner och för sin totala kompetensbrist. En markering mot ”statsdyrkan”, det vill säga statens tvång över individen, är dock den slutliga kritiken.

Svensk Tidskrift ändrar dock inte åsikt om alla delar av diktaturformen. Statens auktoritet, vikten av lag och ordning samt kompetens är alla värden som de tidigare hyllat och som delvis kännetecknade båda de totalitära regimerna. De här värderingarna tar tidskriften

inte avstånd ifrån 1943 och 1945. Den grundläggande kritiken av parlamentarismen och demokratin finns kvar, det är bara det att andra frågor blivit viktigare: kritik mot statsdyrkan och försvar för individens frihet. Tidskriften signalerar på så vis i båda fallen att de likt Högern retoriskt och taktiskt börjar anamma mer liberala tankegångar, precis som Torstendahl också kommit fram till. Det går också se att de försöker forma och använda den nazistiska erfarenheten i efterkrigstiden på ett sätt som ställer dem själva på den goda, vinnande (liberala) sidan.

2.2 Auktoritära regimer

2.2.1 Bulgarien

1938 skriver *Svensk Tidskrift* om Bulgariens diktatur och diktator, signerat fristående skribenten Gunnar Falck. Falck beskriver den demokratiska traditionen som svag i Bulgaren, även om den höll i 55 år. Kung Boris av Bulgarien sägs ha infört kungadiktatur nästan utan motstånd och med hjälp av militären år 1934.¹³⁶

Falck uttrycker en misstro mot parlamentarism och partier vilket börjar när han skriver om hur demokratin i Bulgarien blev sitt eget fall. Kombinationen av ett hastigt ihopsatt system efter frigörelsen från det Osmanska riket och oenighet och splittring bland partierna var enligt honom de främsta orsakerna.¹³⁷ Falck fördjupar sig också i det dåvarande aktuella politiska systemet i Bulgaren. På ytan finns parlamentarism, men all egentlig makt att kontrollera budget och ministrar vilar hos kungen, konstaterar han. Han förklarar också hur kung Boris använder ett ”skenparlament” för att oskadliggöra partipolitiken.¹³⁸

Boris’ monarkiskt auktoritära experiment är värt ett beaktande. Medan man flerstädes i diktatoriala stater renodlar diktaturen, försöker han att sammansmälta gammalt och nytt statskick genom en form, som skall oskadliggöra partipolitiken men ändå medge ett slags folklig medverkan i statsarbetet.¹³⁹

Falck visar tydligt att han identifierar partipolitik som ett problem inom demokratin och säger att han därför är positiv till kung Boris kompromissförsök mellan demokrati och diktatur.

1940 beskriver redaktionen det bulgariska händelseförloppet dess nuvarande situation på ungefär samma sätt. De lyfter dock istället fram regeringschefen Georgi Kyoseivanov som den primära drivkraften och maktinnehavaren i den bulgariska diktaturen. Redaktionen skriver om hur kung Boris velat återinföra en mer demokratisk parlamentarism men ställer sig

¹³⁶ *Svensk Tidskrift: tjugufemte årgången 1938*, s. 532.

¹³⁷ *Svensk Tidskrift: tjugufemte årgången 1938*, s. 532.

¹³⁸ *Svensk Tidskrift: tjugufemte årgången 1938*, s. 533.

¹³⁹ *Svensk Tidskrift: tjugufemte årgången 1938*, s. 533.

något tvekan till det. De menar att kungen nog känner sitt folk väl nog för att känna om de är redo för demokrati igen, men hävdar samtidigt att det osäkra läget i Europa i allmänhet och i Sydeuropa i synnerhet gör det olämpligt för stunden.¹⁴⁰

Gällande legitimiteten i statsskicket stämmer redaktionen in på ett grundläggande godkännande av regimen mycket på grund av dess ”moderata” profil. De skriver bland annat att:

Bulgarien gjordes nästan till ett den moderata parlamentariska diktaturens mönsterland [...].¹⁴¹

Det moderata elementet i diktaturen förklaras med att de följer turkiskt och jugoslaviskt föredöme där andra anhängare än det styrande tillåts väljas in i parlamentet. Totalt består en tredjedel av ledamöterna av dessa, förklarar redaktionen.¹⁴² Notera att även Falck i den tidigare artikeln tar upp Bulgarien som ett kompromissförsök mellan demokrati och diktatur.

Användningen av begreppet ”moderat” och beskrivningen av en kompromiss i samband med demokrati och diktatur visar att det finns en ambivalens med styrelseskickens definitioner, vad de kan innebära och följaktligen hur de värderas. ”Moderat” indikerar att parlamentismen inte är en fast definition utan något mer flytande. Det är något som också kan vara extremt, vilket ses som negativt. På samma sätt går det att se att en diktatur beskriven som moderat indikerar att det också kan finnas en extrem ej önskvärd variant av diktatur. Politikens ytterligheter är något konservativa från den här tiden tar starkt avstånd från. Den moderata varianten är mer önskvärd. (Det senare partinamnet Moderata Samlingspartiet gör sig här väl påmind.)

Sammanfattningsvis blir bilden av vad som är godkända styrelseskick inte svart och vitt utan mer utav en gråskala. ”Moderat” indikerar därför också, liksom det Torbjörn Aronson skriver angående konservatismens överideologi, att det inte är styrelseformens utformning som är det viktiga utan mer dess beslut och resultat. Den *aideologiska* naturliga statsskicksutvecklingens betydelse blir synlig.¹⁴³ Det berör skillnaderna mellan totalitära och auktoritära regimer så som Friedrich & Brzezinski samt Linz identifierar dem. Precis som typexemplen av auktoritära regimer hos Linz ställer sig *Svensk Tidskrift* skeptiskt gentemot ideologi, vilket kritiken mot partier i fallet Bulgarien är ett tydligt exempel på. Det parti-

¹⁴⁰ *Svensk Tidskrift: tjugusjunde årgången 1940*. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1940, s. 274f.

¹⁴¹ *Svensk Tidskrift: tjugusjunde årgången 1940*, s. 274f.

¹⁴² *Svensk Tidskrift: tjugusjunde årgången 1940*, s. 274f.

¹⁴³ Aronson, *Konservatism och demokrati*, s. 276–278.

ideologiska hör i de teoribildningarna hemma hos de totalitära regimerna. Mentalitet och tradition hör hemma hos de auktoritära.

2.2.2 Estland

Fyra för undersökningen relevanta artiklar har publicerats om Estland: två stycken 1936, en 1937 och en 1938. 1936 skriver redaktionen om hur ”Estlands parlament visade sig kunna övervinna sig självt, sin egen byråkratism” och syftar då på Konstantin Päts diktators intåg två år tidigare. Redaktionen är kritiska mot svaghet inom stat och förvaltning och Estlands tidigare parlamentariska system beskriver de som fullt av svaghet.¹⁴⁴ De kokar ned anledningarna till varför demokrati inte fungerade till att det inte gav Estland en tillräckligt stark ledning, mest på grund av partisplittringen. Estland behöver en stark ledning eftersom de befinner sig i ett farofyllt utrikespolitiskt läge och på grund av ”de inre problemens omfattning och komplicerade natur”, menar redaktionen.¹⁴⁵

Diktatur är således det bästa valet. Att det infördes ses som att:

[...] bland onda ting välja det minst onda.¹⁴⁶

Det talar för ett accepterande av diktatur som styresskick och dess eventuella tillfälliga nödvändighet i krissituationer men inte ett fullt förespråkande av det.

1937 publiceras en artikel vid namnet ”Estlands korporativa kammare”. Redaktionen menar att Sverige bör rikta intresse mot hur korporatismtanken i Estland utvecklas. Att folkrepresentationen baseras på kategorier och yrken, som är den förenklade beskrivning av vad korporatismen här innebär, är en idé som inte ska förkastas, enligt dem.¹⁴⁷

Redaktionen riktar 1937 mest uppmärksamhet mot vad de identifierar som ett ”pseudodemokratiskt” system i Estland. De använder också andra formuleringar och uttryck som anspelar på att landet ej är en fullvärdig diktatur.¹⁴⁸ Året tidigare ger de också tecken på att de ser demokratiska influenser och en tro på att regimen kan bli mer demokratisk.

Redaktionen ger regimen legitimitet genom att referera till en folkomröstning som hölls. De tar också upp att en så kallad ”lojal opposition” snart kommer att tillåtas i parlamentet.¹⁴⁹

1938 skriver redaktionen om hur Estland försöker bli mer demokratiskt igen. De ifrågasätter den egentliga valfriheten i ett val som nyligen hölls genom att poängtera de restriktioner som regimen satt. Restriktionerna speglar regimen intentioner av att försöka ”förebygga ett

¹⁴⁴ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 215.

¹⁴⁵ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 834.

¹⁴⁶ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 215.

¹⁴⁷ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 524.

¹⁴⁸ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 524.

¹⁴⁹ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 834.

återuppblossande av de gamla partistriderna”, förklarar redaktionen.¹⁵⁰ Artikeln ger inga tydliga direktions för redaktionens ställningstagande.

Sammanfattningsvis accepteras diktaturen och inga argument förs emot dess varande. Själva regimen ses rent utav på positivt då den visar på bra resultat med att stabilisera, effektivisera och ena landet. Det skriver tydligt att de uppskattar regimen utifrån vad den gjort för landets välstånd vilket de identifierar som på uppåtående sen diktaturens införande. Även det utrikespolitiska hotet menar de har hanterats bättre med den nya regimen.¹⁵¹

2.2.3 Jugoslavien

Två artiklar publiceras 1929 och en 1940. 1929 skriver redaktionen en artikel om diktaturen som samma år införts i Jugoslavien. I centrum står utrikes- och säkerhetspolitik och nationalism men statskicket diskuteras också. Överlag kan sägas att artikelns neutrala ton bidrar till ett normaliserande av diktatur som statskick. Redaktionen konstaterar att det finns ett utbrett missnöje mot de inrikespolitiska striderna i landet och uttrycker sig förstående för att en ”[...] kraftåtgärd var av behovet påkallad”. De rapporterar om att förenings- och församlingsfriheten inskränkts, presslagarna skärpts och att politiska organisationer upplöstes. Enligt deras uppfattning har det mildrat den initiala belåtenheten över diktaturens införande men överlag är deras bedömning att befolkningen anser att det var viktigare med goda resultat än att det gjordes i demokratisk form.¹⁵²

Redaktionen skriver om att konsolidering av makten lättare kommer till stånd utan parlamentarismen. De menar också att regeringens stärkta exekutiva makt har god potential för att få bättre ordning på Jugoslaviens statsekonomi, under förutsättning att kabinettet är kompetenta och erfarna. Redaktionen är däremot tveksamma om regimen ska klara av sitt uppsatta mål om att skapa enhet och försoning mellan de olika nationalitetsgrupperna inom statens gränser. Utan ifrågasättande rapporterar de också om att regimen försäkrat allmänheten om att den är temporär och att den snart ska återinföra konstitutionella former.¹⁵³

I ytterligare en artikel samma år förtydligar *Svensk Tidskrift* sin syn på demokrati och diktatur i Jugoslavien efter att det gått några månader sedan diktaturen infördes.

Parlamentarismen har tidigare framförallt misslyckats med en sak i Jugoslavien, menar redaktionen. Det är att ena de olika nationaliteter som landet består av. De tar upp att 25 regeringskriser och personvälde framför principfasthet inom partipolitiken snarare har gjort

¹⁵⁰ *Svensk Tidskrift: tjugufemte årgången 1938*, s. 229.

¹⁵¹ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 834.

¹⁵² *Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929*. Utgiven av Gösta Bagge och Erik Fahlbeck. Stockholm: Centraltryckeriet 1929, s. 75.

¹⁵³ *Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929*, s. 76.

motsättningarna värre. Serbien kritiseras också för att ha spelat ett slags Balkans ”Preussen” i hur de hanterat de andra delstaterna i landet, vilket bidragit till den kritiska situationen. Redaktionen beskriver det hela som att parlamentarismen urartat, något de menar hänt i flera andra länder med bättre historiska traditioner och politisk skolning än Jugoslavien.¹⁵⁴

Här behövs ej spillas flera ord på läget före statsvälvningen — nog sagt: om parlamentarismen någonstädes gjort verklig bankrutt, så var det här. För befolkningen var läget outhärdligt, för landet mer än farligt. I rätta, kanske i sista, ögonblicket grep konungen in.¹⁵⁵

Den ”kungliga diktaturen” ses som bra av redaktionen, men det är långt ifrån odiskutabelt. Frågan om diktaturen faktiskt kan lösa problemen bättre än vad demokrati kan ställs och besvaras. Situationen hittills i landet, med diktatur i tio månader, beskrivs inte kunna visa större märkbara förändringar. Redaktionen poängterar dock att ”tio års försummelse” med demokrati inte kan repareras på endast tio månader vilket signalerar en tro på regimen och dess diktatoriska befogenheter. De skriver också om avpolitiseringsen av samhällslivet och frågar hur befolkningen ställer sig till diktaturen. De kommer fram till att alla i landet tycker det är bättre nu men särskilt finansmännen.¹⁵⁶ Slutligen menar redaktionen att det är gynnsamt för Jugoslaven att kompetenta statsråd nu har möjlighet att utan avbrott kunna genomföra sitt arbete under längre tid. Med avbrott menar redaktionen de störningar och skiftningar som kom med parlamentariska val tidigare.¹⁵⁷

1940 kommer nästa relevanta artikel om Jugoslaviens statsskick. Den är skriven av fristående skribenten Emil Langlet. Det går att konstatera att duktiga starka statsmän hyllas i *Svensk Tidskrift*, vilket är en linje som förstärks även med denna artikel. Orden skrads inte när Langlet hyllar de starka män som tagit över ledarskapet i Jugoslavien efter den kungliga diktaturen. Milan Stojadinović lovordas för sin exceptionella utrikespolitik under sina år vid makten 1935–1939. ”Valaffischen talade faktiskt sanning”, skriver Langlet.¹⁵⁸ I övrigt uttrycks förhoppningar om att arvet efter denna exceptionella ledare kommer kunna förverkliga potentialen hos Jugoslavien som ”Sydosteuropas starkaste och sundaste stat”.¹⁵⁹

¹⁵⁴ *Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929*, s. 537.

¹⁵⁵ *Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929*, s. 537f.

¹⁵⁶ *Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929*, s. 540f.

¹⁵⁷ *Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929*, s. 543.

¹⁵⁸ *Svensk Tidskrift: tjugusjunde årgången 1940*, s. 185.

¹⁵⁹ *Svensk Tidskrift: tjugusjunde årgången 1940*, s. 194.

2.2.4 Lettland

1936 publiceras en artikel om den lettiska regimen under Karlis Ulmanis som 1934 genom en statskupp tagit makten. Vi får reda på att redaktionen tycker att det finns legitima anledningar att införa diktatur. En av Ulmanis ursäkter för att genomföra kuppen förklaras av redaktionen nämligen ha varit att parlamentet var ineffektivt och rörigt.¹⁶⁰ Redaktionen ställer sig bakom den beskrivningen och menar att det var gott nog skäl för kuppen. De ställer sig däremot tveksamma till graden av sanningshalt i Ulmanis påstående om att socialdemokraterna och nationalsocialisterna hade planer på att göra revolt, vilket de förklarar var ytterligare en av Ulmanis ursäkter för att göra statskupp.¹⁶¹

Vi får även reda på att redaktionen ser kopplingar mellan nationalitet och valet av statskicks. Mot slutet av artikeln konstaterar redaktionen att diktatur som statskick inte är särskilt önskvärd utifrån deras, svenska perspektiv men att det är möjligt att den passar Lettland och överlag de östereuropeiska folkgrupperna. De pekar på de olika nationella skillnaderna i diktaturerna i Polen och Estland också, till exempel.¹⁶² I grunden var också den tidigare parlamentarismen i Lettland baserad på ”tsarrysk radikal borgerlighet”. Detta var ett problem enligt redaktionen, som låter det göras förstått att statens uppbyggnad bör stå på nationell grund. Att skapa en nationell enhetsstat identifierar de också som en av Ulmanis huvudsakliga mål, vilket de visar stor förståelse för.¹⁶³

1937 publicerar *Svensk Tidskrift* en artikel skriven av en svensk lektor vid Rigas universitet i Lettland vid namn Wolfram William Freij. Det är en artikel där nationalitet och nationalstatens betydelse också får en tydlig framtoning men dess huvudämne är diktatorn Karlis Ulmanis. Freijs text har en slags romantiserande och personhyllande beläggning över sig. Ulmanis ges initialt en lång biografisk bakgrundsberättelse från begynnelsen som jordbrukarson, utbildningen till agronom, till att bli frihetshjälte och slutligen statspresident.¹⁶⁴ Ett exempel på hur personbeskrivningen framträder kan ses i följande citat:

Förtjänsten av dessa betydelsefulla koalitionsförhandlingars positiva resultat tillkom i hög grad Lettlands nuvarande president, Karlis Ulmanis, som med kraft trätt in för ett baltiskt samgående, sedan han ett halvår tidigare avskaffat det parlamentariska styrelsesättet i sitt land och gjort sig till letternas ledare — Vadonis. [...] en ny seger var vunnen för hans

¹⁶⁰ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 361f.

¹⁶¹ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 362.

¹⁶² *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 364.

¹⁶³ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 361f.

¹⁶⁴ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 567–577.

okuvliga energi, vilken utgör förklaringen till den märkliga, ständigt stigande livskurva, som han kan blicka tillbaka på, då han i år ingick i sitt sextioförsta levnadsår.¹⁶⁵

Ulmanis ges sammanfattningsvis ett skimmer av glorifiering över sig och fördöms inte för sin antidemokrati, vilken snarare hyllas av Freij. Detta gäller även då han identifieras starkt stödjande ledarprincipen.¹⁶⁶ Ulmanis mål och medel med sin politik läggs överlag fram i positiv och normaliserad dager. Hans styre under tre år ses som betydelsefull för Lettlands politiska och ekonomiska utveckling. En ordentlig analys och bedömning av statsskicket och styret vill Freij däremot inte ge i denna artikel. Det närmaste han kommer är att benämna regimens författning som ”i stil med det gamla patriarkatet, där alla administrationens trådar löpa samman i en beskyddande landsfaders hand.”¹⁶⁷

Freij får återkomma i tidskriften, år 1938, då han ger en närmare bild av statens organisering i Ulmanis Lettland. Freij skriver mycket om hur Ulmanis mål med sin makt inte i huvudsak ska ses som antidemokratisk utan att det var det uttryck parlamentarismen tagit sig i landet som var problemet Ulmanis ville lösa. Partisplittringen och därmed obeslutsamheten i främst kritiska ekonomiska frågor var den största delen av det problemet, skriver Freij.¹⁶⁸ Förutom det tar Freij återigen precis som redaktionen upp en koppling mellan regimen och nationalism: målet var att ”frigöra sig från främmande element och skapa en självständig, nationell lettisk kultur [...]”.¹⁶⁹

2.2.5 Polen

1929–1930 skriver *Svensk Tidskrift* om Józef Piłsudskis regim i Polen på ett värdeneutralt sätt samtidigt som många odemokratiska uttalanden och inskränkningar får stå obesvarade. De konstaterar att Piłsudskis är de facto makthavare i Polen och har varit det i tre år och att nya lagändringarna i Polen inte ändrar på det, även om det nu införts en diktatorisk presidentpost.¹⁷⁰ Gällande ett val där Piłsudskis vunnit stort år 1930 är redaktionen tydliga med att berätta om hur ofritt det var och att fängslande av politiska motståndare förekom.¹⁷¹

Parlamentarikernas lagstiftningsförmåga satte han ej högt, utan föredrog att på detta område gå fram genom regeringsdekret, vilka lättare läto anpassa sig efter livets lag. Parlamentet kunde ej släppas alltför långt in på lagstiftningens område utan att »skämma värdet av

¹⁶⁵ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 566.

¹⁶⁶ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 575.

¹⁶⁷ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 580.

¹⁶⁸ *Svensk Tidskrift: tjugufemte årgången 1938*, s. 352f.

¹⁶⁹ *Svensk Tidskrift: tjugufemte årgången 1938*, s. 354.

¹⁷⁰ *Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929*, s. 311–313.

¹⁷¹ *Svensk Tidskrift: tjugonde årgången 1930*, s. 589f.

lagparagraferna», dess normala, av Piłsudski ej över hövan beundrade arbetsområde kallade han »politiken», och denna ville han helst efter förmåga skilja från lagstiftningen.¹⁷²

Beskrivningen av Piłsudskis inställning till politik i citatet ovan, enligt redaktionen, är att »politik" är något starkt anknutet till parlamentet och att det inte är något statsledningen ska hålla på med. Samtidigt ska lagstiftning helst hållas borta från parlamentet och istället vara kopplat till statsledningen, där Piłsudski själv ingår. Den politiska syn som presenteras av redaktionen är tydligt antiparlamentarisk till stöd för en stärkt statsauktoritet på bekostnad av demokrati. Redaktionen gör dock inget tydligt ställningstagande i frågan vilket ger sken av att den typen av åsikter är normaliserade i tidskriften.

1937 skriver redaktionen om Polen i relation till att den tidigare diktatorn Piłsudski nyss dött och diskuterar hans efterträdare.¹⁷³ Det viktigaste som framkommer i artikeln är hur redaktionen kategoriserat regimen. Redaktionen betecknar regimen som »auktoritär», stödd utav militären, där Piłsudski i egenskap av marskalk var central. De konstaterar också att Piłsudski, som de facto hade makten, ändå föredrog posten av krigsminister.¹⁷⁴ Vad som sedan kan upplevas något motsägelsefullt är när redaktionen skriver att regimen i Polen:

[...] inte bygger på något statsparti av det slag, som är känt från *diktaturstaterna* [...] ¹⁷⁵
(Min kursivering.)

Det indikerar att redaktionen identifierar skillnader mellan vad de anser är diktaturer respektive regimer som Polens, eftersom de tydligt verkar skilja dem åt. »Diktatur» tillskriver de mer ideologiskt styrda stater om vi ska tolka citatet i stycket ovan. Det är oklart exakt vilka länder de syftar på men inkluderar åtminstone Italien och Tyskland.

Fallet Polen belyser därmed diskussionen som kom upp i samband med Bulgarien, nämligen att det ideologiska, utopiska och revolutionära ses som en sak, medan »statsintresset» som mycket väl kan ta diktaturens form, snarast är tvärtom: *aideologiskt*. Det auktoritära kännetecknet av att undvika ideologi till förmån för en mentalitet om sammanhållning och statsintressets tillgodoseende gör sig tydligt sedd. *Svensk Tidskrifts* syn stämmer därmed väl överens med betydelsen av ideologi för skillnaderna mellan totalitära och auktoritära regimer som Friedrich & Brzezinski samt Linz skriver om.

¹⁷² *Svensk Tidskrift: tjugonde årgången 1930*, s. 591.

¹⁷³ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 347.

¹⁷⁴ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 348.

¹⁷⁵ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 348.

2.2.6 Rumänien

Två artiklar publiceras om Rumäniens regim. Den första, signerad ”E.L.”.¹⁷⁶ år 1939 utmärker sig genom att identifiera och peka ut regimen som en kunglig diktatur och samtidigt visa på dess goda intentioner och resultat för landet. Det koalitionsparti som kungen skapat av de tidigare partierna (förutom två högerextrema) beskrivs ha givits ”ett parlamentariskt monopol”. Skribenten E.L. identifierar därmed att parlamentet och regeringen, på grund av kungens kraftig ökade befogenheter och vetorätt, endast är en ”slöja” som döljer den kungliga diktaturen.¹⁷⁷

Skribenten ger ett erkännande till att regimen gjort mycket för landet genom att konsolidera statsmakten, förvaltning och andra inre förhållande i en tid av utrikespolitisk oro och turbulens. Utrikespolitiken sägs också ha navigerats beundransvärt av kungens regim. Skribenten E.L. ger följande positiva dom om regimen:

Men det kan icke förnekas, att den givit prov på både fasthet och besinning och verkligen tycks vara besjälad av en uppriktig och allvarlig strävan [...]¹⁷⁸

Mycket handlar också om utrikes- och säkerhetspolitik och Rumäniens olika införlivade nationaliteter och deras betydelse för nationalstatens integritet. Regimens reformer målas allt som allt upp i ett bra ljus. Anmärkningsvärt är att inget negativt alls om regimen förekommer i artikeln.¹⁷⁹

I den andra artikeln om Rumänien, vilken publiceras ett år senare 1940 och är skriven av Pontus Reuterswärd, står Rumäniens övergång till att ha blivit en ”legionärstat” under general Ion Antonescu i fokus. Kung Carol ställs i jämförelse med den nya regimen som en tydlig förebild och i positiv dager:

Konung Carol II insatte från början hela sin arbetsförmåga och grep med intresse in på alla områden. En nationell pånyttfödelse var hans främsta mål. Detta ville han vinna genom partistridernas avskaffande och nationens enande, genom, folkets väckande till kamp mot korruptionen, höjandet av den låga moraliska standarden samt skapandet av större arbetsduglighet inom alla samhällsklasser.¹⁸⁰

Kungen beskrivs ha behandlats något orättvist i och med folkets besvikelse på grund av de missöden och dåliga omständigheter som följt i hans regeringsspår. Reuterswärd lyfter fram

¹⁷⁶ Signaturen ”E.L.” står troligtvis för Emil Langlet som också skrivit artiklar om bland annat Jugoslavien men det har inte helt kunnat styrkas.

¹⁷⁷ *Svensk Tidskrift: tjugusjätte årgången 1939*, s. 625.

¹⁷⁸ *Svensk Tidskrift: tjugusjätte årgången 1939*, s. 626.

¹⁷⁹ *Svensk Tidskrift: tjugusjätte årgången 1939*, s. 626f.

¹⁸⁰ *Svensk Tidskrift: tjugusjunde årgången 1940*, s. 563.

Bessarabiens överlämnande till Ryssland och andra utrikespolitiska eftergifter som avgörande för denna attitydförändring bland befolkningen. Skribenten uttrycker förståelse för besvikelsen men gör det med formuleringar som att "[...] han offrades såsom symbolen för det Rumänien, som varit".¹⁸¹ Det är tydligt att han hyser sympati för Kung Carol. Den nya ledaren Antonescu presenteras dock också med flera positiva karaktärsdrag och hans förflutna ges ett skimmer av kompetens och patriotisk lojalitet. Han beskrivs som "synnerligen duglig", "vital", "energisk" och en "rakryggad karaktär".¹⁸² Vad båda dessa ledarporträtt säger oss är hur viktig individen blir i bedömningen av statens ledarskap. Ledarna och i allra högsta fall deras närmaste krets målas upp som representativa för staten. Oavsett om det som i fallet med synen på kungen stort handlar om hans enande kraft eller som i fallet med Antonescu om kompetens och lojalitet.

Budskapet Reuterswärd säger sig vilja lyfta med artikeln, förutom att rapportera om händelser, kommer fram i slutet: expansionistisk och aggressiv utrikespolitik kan straffa sig, vilket det också gjort för Rumänien. Med hans egna ord:

Den situation som uppstått i Rumänien, är emellertid ett skolexempel på faran för ett litet land att rikta sig på sina grannars bekostnad, när dessa tillfälligtvis befinna sig i trångmål, samt därpå att man i nödens stund endast kan lita till den egna kraften.¹⁸³

Citatet sätter också fingret på något som genomsyrar hela artikeln: nationens och statens integritet och fortlevande är centralt, särskilt i en tid och på en plats med mycket oroligheter. Det utrikes- och säkerhetspolitiska: allianser och gränsdragningar samt inte minst militär förmåga är av intresse. Artikelns ämne i sig sätter detta i fokus framför rätt och fel om hur statsskicket är utformat. Värderingar om hur statsskicket är demokratisk eller diktatoriskt får inte utrymme, det bedöms inte som särskilt relevant.

2.2.7 Spanien

Materialet om Spanien utmärker sig då det finns en artikel publicerad 1929 om Primo de Riveras diktatur, en 1930 efter dess fall och två artiklar 1936 och 1937 under det spanska inbördeskriget. Tillsammans ger de synen på flera olika regimer över tid och olika ideologiers kamp mot varandra, allt inom kontexten av en och samma stat.

2.2.7.1 Primo de Rivera

1929 jämför redaktionen Primo de Riveras diktatur med den i Italien och konstaterar att de är av helt olika typer. Den mest slående skillnaden de ser är att fascismens Italien "[...] arbetar

¹⁸¹ *Svensk Tidskrift: tjugusjunde årgången 1940*, s. 568.

¹⁸² *Svensk Tidskrift: tjugusjunde årgången 1940*, s. 569.

¹⁸³ *Svensk Tidskrift: tjugusjunde årgången 1940*, s. 569.

med revolutionära medel [...]” medan den spanska diktaturen är mer knutet till Spaniens traditionella maktinstitutioner: monarkin, armén och kyrkan. De skriver att ”[...] dess metoder äro icke i minsta mån revolutionära och endast i nödfall våldsamma eller »diktatoriska».”¹⁸⁴ Här går det att se skäl för att Italien hör hemma i den totalitära kategorin mer än i den auktoritära. Det går också att utläsa vad redaktionen ser som största åtskiljande variabler i den form av kategorisering de ser regimerna utifrån: revolutionär, våldsam och ”diktatorisk”. Vad diktatorisk exakt innebär framkommer inte i denna artikel men vi ser vilka andra ord det är starkt anknutet till.

Redaktionen håller antingen en positiv eller neutral ton om de Rivera-diktaturen i Spanien. Det mesta positiva de tar upp om Spaniens situation ses som regimens förtjänst även om en del utomstående faktorer också erkänns ha påverkat. Exempelvis ses ersättandet av parlamentarismen som bra för landet på grund av dess många tillkortakommanden:

*Befrielsen från parlamentarismen i september 1923 hälsades med oförställd glädje.*¹⁸⁵ (Min kursivering.)

För det första sägs parlamentarismen ha skapat en korrupt regim och för det andra menar redaktionen att folket inte ville ha den. Parlamentarismen ”[...] hade karaktären av ett utländskt mode” och dess ledamöter uppfattades inte av folket som sina representanter. Ledamöterna kontrollerades istället av stora intressegrupper främst i form av de gamla traditionella institutionerna, förklarar redaktionen.¹⁸⁶

Redaktionen fortsätter och ger ett tydligt ställningstagande för de Riveras regim då det verkar vara det bästa alternativ som finns tillgängligt även om de är osäkra till Spaniens framtida situation något:

Parlamentarismen är död. Men dess äldre insats har desorganiserat den naturliga statsskicksutvecklingen. De Rivera har genom sin på intresserepresentation under regeringskontroll grundade nya »nationalförsamling» sökt knyta an till äldre nationella traditioner. Det är ovisst om detta lyckas, men någon annan grundval för konstitutionell förnyelse torde i varje fall vara svår att finna. Problemet är bekymmersamt. Diktaturen förtjänar emellertid att bedömas med förståelse och sympati. *Dess insats är trots framtidens ovisshet långt mera positiv än negativ.*¹⁸⁷ (Min kursivering.)

¹⁸⁴ Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929, s. 160.

¹⁸⁵ Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929, s. 162.

¹⁸⁶ Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929, s. 161.

¹⁸⁷ Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929, s. 163.

Som en röd tråd i artikeln görs jämförelser med Italien och redaktionen påtalar att de olika nationella ”samhällsändorna” kan ha betydelse. De tar upp att ”det italienska experimentet” med fascism kräver en mycket mer aktiv samhällsanda än i det spanska exemplet. I citatet ovan kommenteras som jämförelse Spaniens samhällsanda och dess ”naturliga statskicksutveckling”. Redaktionen menar att parlamentarismen stört denna utveckling och de Riveras regims försök att anknyta till nationens traditioner är just nu den enda chansen till att bättra den.¹⁸⁸ Redaktionen kan sammanfattningsvis sägas tydligt lyfta fram en tanke om att typen av styrelseskick bör vara starkt anknuten till det som uppfattas som det unikt nationella. Det här återkommer hos bland annat Aronson och Torbjörn Nilsson vilket kommer diskuteras senare.

1930 tar redaktionen upp nyheterna om att Primo de Riveras diktatur har fallit. De rapporterar om en övergångsperiod där kungen och militären presenteras som allt mer central. Kungamakten målas upp som grunden till statsauktoriteten och det förtydligas av redaktionen att så var fallet även under Primo de Rivera.¹⁸⁹ Mot slutet av artikeln kommer redaktionen dock mer in på militärens roll som de facto maktfaktor för hur Spanien styrs. Deras centrala roll för de Riveras makttillträde likväl som deras framtida roll beskrivs som helt avgörande.¹⁹⁰

2.2.7.2 *Spanska inbördeskriget*

1936 börjar redaktionen att kommentera det spanska inbördeskriget och inleder med att analysera bakgrunden, de olika politiska sidorna och deras regeringsduglighet. Den spanska republikanska regeringen som vunnit valet tidigare under året beskrivs som svag. Den är svag för att den består av människor utan praktisk erfarenhet av regerande, främst akademiker och ideologer, menar redaktionen. Regeringen ses även som svag inför sina egna anhängare då den består av ”borgerligt-radikala element” medan dess väljare beskrivs vara mer vänster ut: socialister, anarkister, syndikalister och kommunister. Vänsterpartiernas majoritet sägs också inte bero på vad väljarna tycker utan på att valmetoden gynnat dem. Vänsteranhängarnas demagoger har också utan problem kunnat hindra regeringen från varje försök till moderat politik, enligt redaktionen.¹⁹¹ Notera att ideologi här återigen är negativt kodat, som i fallet med Bulgarien och Polen. Radikala – eller revolutionära – element sätts här samman med ideologi och demagoger som står emot en sundare, moderat och därmed av konservativa eftertraktad, politik.

¹⁸⁸ *Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929*, s. 163.

¹⁸⁹ *Svensk Tidskrift: tjugonde årgången 1930*, s. 144.

¹⁹⁰ *Svensk Tidskrift: tjugonde årgången 1930*, s. 146f.

¹⁹¹ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 536.

Redaktionen kritiserar en uppfattning om att konflikten skulle vara en strid mellan en ”laglig demokratisk regering och ett fascistiskt uppror”. Deras syn är istället att det står mellan ”ordning och anarki”. De förtydligar att detta beror på att den republikanska regeringen inte hade uppfyllt det redaktionen menar är statens främsta uppgift: att upprätthålla lag och säkerhet. Snarare hade de med sin passivitet tillåtit det motsatta.¹⁹² År 1937 beskyller de parlamentarismen för att ha varit korruptionsfylld och skriver de att en riktig demokrati måste uppfylla ”[...] de elementäraste fordringar på statlig styrka, rättvisa och rättssäkerhet”.¹⁹³

Ordningsmakten under regeringens uppsikt beskylls redan 1936 av redaktionen för att vara passiva inför flera serier av våldsdåd från den yttersta vänstern. Redaktionen tar upp att ett ”skräckvälde” råder. Särskilt angreppen på kyrkan ses som förfärliga av redaktionen.¹⁹⁴ De skriver att ”[b]rinnande kyrkor och mördade präster hava i sex månader kantat den spanska »arbetarkulturens» väg.”¹⁹⁵ De manar sina meningsmotståndare i frågan att ifrågasätta huruvida det är det moraliskt rätt att stötta en regering som låtit nämnda humanitära och legala övertramp att ske. Redaktionen förtydligar att den inte gör ett principiellt ställningstagande mot demokrati, utan mot det specifika uttryck den fått i den spanska republiken.¹⁹⁶

Redaktionen försöker balansera upp kritiken något och nämner att mycket av vänsterns hoppfulla engagemang och driv går till spillo för dåliga syften. Samtidigt betar sig högersidan också dåligt, förklarar de.¹⁹⁷ Högerextremistiskt våld förklaras som desperation från oppositionen till svar på regeringens ansvarslösa politik.¹⁹⁸ Överlag är det dock vänstern och inte högern som målas upp som förövare och våldsbejakare.

Som motsats till vänstern presenteras generalerna Franco och Mola som en del av ”en stor nationell resning”. Redaktionen är tydliga med att de tror att en snabb vinst för dem skulle bli bäst både för Spanien och Europa.¹⁹⁹ *Svensk Tidskrift* ser dock några sprickor hos högersidan, eller ”den patriotiska rörelsen” som de kallar den. Franco spås vid en seger regera med en hård hand precis som om den kommunistiska falangen skulle komma ut ledande efter en republikansk vinst och den patriotiska rörelsen identifieras också som splittrad. Den

¹⁹² *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 538.

¹⁹³ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 758.

¹⁹⁴ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 538f.

¹⁹⁵ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 537.

¹⁹⁶ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 758.

¹⁹⁷ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 539.

¹⁹⁸ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 537.

¹⁹⁹ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 537.

viktiga skillnaden blir enligt redaktionen att Francoregimen i alla fall skulle innebära en mer ordningsam och rättssäker stat.²⁰⁰

1937 rapporteras det tydligt utifrån Francos och den ”patriotiska rörelsens” perspektiv och deras roll som försvarare mot kommunismen betonas, vilket är ytterligare ett avgörande skäl för redaktionen att stötta dem. Francos sida beskrivs ha fått övertag i inbördeskriget och landvinningarna hans armé gjorts beskrivs som befrielser samtidigt som motståndarsidan allt som oftast bara betecknas som ”de röda”.²⁰¹ Antikommunismens vikt framkommer tydligt redan år 1936. Redaktionen skriver då att Francos framtida Spanien skulle:

[...] uppbäras av nationens kultiverade element, och den skulle framför allt ej tjäna till härd för röd propaganda vid Medelhavet.²⁰²

Om vi går fram till 1937 igen skriver redaktionen att det nu är ”diktaturstaten” – vilket Francos regim karaktäriseras som – som får ta på sig äran av att stå som ”det västerländska statssamfundets skydd mot anloppet från öster”. En skuld läggs på de europeiska stater som inte tidigt gick in och stöttade Francoregimen i inbördeskriget då redaktionen menar att det kunde undvikits avsevärda mänskliga och materiella förluster.²⁰³ Kommunismen ses som den största överhängande politiska antagonisten och dess bekämpande är av yttersta vikt. En stark, ordningsam rättsstat är också att föredra framför ett laglöst och obeslutsamt parlament – till och med så mycket att diktatur kan accepteras.

Fallet Spanien belyser, vilket kunnat urskiljas återkommande i uppsatsen, att skiljelinjen utifrån *Svensk Tidskrift* inte går mellan demokrati – diktatur utan mellan ett statsintresse av ordning å ena sidan och partisplittring, ideologier och revolutionärt sönderfall å den andra.

2.2.8 Sammanfattande och jämförande analys

2.2.8.1 Tystnaden

1918–1928 utmynnar inte några för uppsatsen relevanta resultat. Av de totalt sex möjliga auktoritära regimerna under den tiden är det bara Spanien och Polen som ges tillräckligt relevanta och innehållsrika analyser för undersökningen men de publiceras från 1929 och framåt. Det är också tomt på relevant material efter 1940 vilket gör att det inte går att diskutera huruvida den vända krigslyckan för axelmakterna har en inverkan på synen på de auktoritära regimerna eller att jämföra de med analysen av de totalitära under den perioden.

²⁰⁰ *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 539f.

²⁰¹ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 756.

²⁰² *Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936*, s. 539f.

²⁰³ *Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937*, s. 758f.

2.2.8.2 *Antiparlamentarismen och statens auktoritet*

1929, då Jugoslavien också får en icke-demokratisk regim och skrivs om i *Svensk Tidskrift*, och fram till 1940 i artiklar om Bulgarien och Rumänien är antiparlamentarism det genomgående temat i synen på de auktoritära regimerna. Det negativa med parlamentarismen är att den resulterat i inrikespolitiska stridigheter, oförmåga att konsolidera makt genom obeslutsamhet och att den misslyckats med att ena nationaliteter, framför allt i fallet med Jugoslavien. I flera fall ses en tillfällig diktatur som nödvändig för att råda bot på parlamentarismens – och därmed demokratins – problem. I fallet med Estland skrivs det 1936 att det ineffektiva och röriga parlamentet var en legitim anledning till att införa diktatur. Tron och förhoppningen är i de flesta fallen att diktaturen ska vara tillfällig men ingen exakt definition på vilket tidsspänn eller grad som gäller ges.

Statsskickets legitimitet mäts i slutändan efter hur bra den kan lösa landets problem. Vad som räknas som problem kan ses vara relaterade till frågor om lag och ordning, säkerhets- och utrikespolitik, politisk beslutsamhet och stabilitet, landets och medborgarnas välbefinnande och en anknytning till det nationella och traditionella. Således är en starkt exekutiv makt, som ofta kommer med diktaturerna, och kompetent och erfaren ledarskap väldigt önskvärd hos en regering av redaktionen. Vikten av starka, kompetenta ledare och förekomsten av personhyllning blir extra tydligt i fallet med Jugoslavien 1940 och Lettland 1937.

2.2.8.3 *Skydd mot hot och våld*

En stark övervägande faktor för om regimen är bra eller inte som kan sägas vara mer situationsbaserad är också förmågan att skydda mot interna och externa hot. När det gäller militärstrategiska aspekter är fallet med Bulgarien 1938–1940 ett bra exempel. Då ifrågasätts kungens försök till en plan för att demokratisera statsskicket eftersom redaktionen hyser farhågor om det utrikespolitiska läget. Redaktionen tror att situationen bäst behöver en diktatur för att klaras av så bra som möjligt.

Kommunismen ses både som ett externt hot i form av Sovjetunionen och som ett internt hot i form av risken för revolution. De hotfulla ”röda” dyker allt som oftast upp på ett eller annat sätt oavsett vilken stat *Svensk Tidskrift* skriver om men i artiklarna om det spanska inbördeskriget blir det tydligt hur högerdiktaturen verkligen ses som nödvändig för att hindra kommunismens spridning.

Synen på våldet och användningen av våldet utvecklas mest i fallet med Spanien, särskilt år 1936 till 1937 i och med rapporteringen om inbördeskriget. Vad som är intressant är att det våld som skrivs om och som fördöms nästan uteslutande är från vänstergrupper. När

krigstillstånd sedan råder är de uppmålad rollerna med beskyddare av tradition och kultur på högern och de tidigare våldsförövarna på vänstersidan redan etablerade.

2.2.8.4 *Nationalitet och den naturliga statsskicksutvecklingen*

Mycket av den grundläggande kritiken mot parlamentarismen och demokrati som går att se i artiklarna om de totalitära regimerna är samma i fallet med de auktoritära. Något som utmärker sig extra med de auktoritära är nationalitetens och nationalstatens betydelse, även om det också kan synas i fallet med Italien 1943. Förutom kommentaren om nationalitetsproblematiken i Jugoslaven framgår det i artiklarna om Spanien att typen av styrelseskick bör vara starkt anknuten till det unikt nationella och historiska, den så kallade ”naturliga statsskicksutvecklingen”. Nationalitetsproblematik dyker också upp i fallet med Lettland och Rumänien. Problematikens natur eller exakt hur den ska lösas fördjupas dock inte.

Idén om den ”naturliga statsskicksutvecklingen” återkommer också hos Aronson och kan ses i Torbjörn Nilssons genomgång av styrelsetraditionen ”det svenska folkstyret” inom konservativ idétradition och historiesyn. Aronson menar att konservativa ansåg att vissa grundläggande värderingar om ”de naturliga kollektiven och rättsordningen” sågs som icke-politiska. Om demokratiska beslut gick för långt från det naturliga kunde hela processen underkännas i deras ögon. Det var det som var grunden till vågskålen för styrelseskickets legitimitet, inte demokrati kontra diktatur. Nilsson tar upp att det bland annat innebar en inneboende tro om att det i svenskt fall fanns en naturlig koppling mellan styrelseskick och den nationella traditionen och historien. I det svenska fallet innebar det ett avståndstagande från den kaotiska frihetstiden med splittrade parlament, och likväl det gustavianska enväldet. I tolkningen av synen på flera av de auktoritära regimerna (vilket också kan ses i Italiens fall) blir det essentiella att konservativa såg bevarandet av en slags organiskt framväxt tradition i statens styre som avgörande och unikt nationell. En nationalistisk syn på vilket styrelseskick som passar landet. En del av ”det svenska folkstyret” som också hittas i *Svensk Tidskrifts* syn, bland annat i fallet med Spanien, är parollen ”land skall med lag byggas”, vilket Nilsson beskriver som en del av ”den auktoritära frihetstanken”. Det går inte att gå miste om att *Svensk Tidskrift* kräver ansvar och en plikt känsla för att kunna ta del av de friheter traditionen också värnar. Den ordning och reda samt stabilitet som efterfrågas av redaktionen kan också ses i den här delen av ”det svenska folkstyret”.

2.2.8.5 *Kategorisering av icke-demokratiska regimer*

Ett annat utmärkande tema som synliggörs i artiklarna om de auktoritära regimerna är kategoriseringen av icke-demokratiska regimer. Det framgår inte exakt hur definitionen ser ut

men tidskriften menar att "auktoritär", som i fallet med Primo de Riveras Spanien 1929, är av en annan typ än en "diktaturstat". Det ses ej som en fullvärdig diktatur. Att redaktionen ser nyanser i statskickens form och en typ av gråskala framkommer vid fler tillfällen. 1936 beskrivs Estland som ett "pseudodemokratiskt" system samt år 1938–1940 hyllas Bulgariens "monarkiskt auktoritära experiment", dess "kompromissförsök" mellan demokrati och diktatur och dess "moderata profil". En del av vad som anses vara diktatorisk är att vara våldsam och revolutionär eller samhällsomstörtande. Trots detta kallas Jugoslavien 1929 för en "kunglig diktatur". Det är alltså inte alltid en helt konsekvent begreppsanvändning som kan utläsas och möjligen har inte *Svensk Tidskrift* en utarbetad praxis för hur de definierar dessa regimtyper.

Som diskuterats i samband med Bulgarien och Polen går det att se en tydlig linje hos *Svensk Tidskrift* där den ideologiska aspekten blir avgörande för hur regimen bedöms. Både Linz och Friedrich & Brzezinski tar som sagt upp detta. Det auktoritära kännetecknet av att undvika ideologi till förmån för en mentalitet om sammanhållning och statsintressets tillgodoseende gör sig tydligt sedd. Även Aronson, vilket kom upp snabbt i diskussionen om "den naturliga statskicksutvecklingen" och "den svenska frihetstraditionen" ovan, identifierar en syn på det icke-politiska som essentiell för statskickets legitimitet. Partipolitiken representerar motsatserna: splittring genom ideologi och samhällsförändring som helt frångår den naturliga och neutrala historien. Det ideologiska, utopiska och revolutionära ses som en sak, medan "statsintresset" som mycket väl kan ta diktaturens form, snarast är tvärtom: *a*ideologiskt.

Extrema partier och revolutionära regimer blir med ett sådant perspektiv en förlängning av vad som ses som demokratins störta brister, i och med att det ideologiska är fundamentalt i de rörelserna. Detta kan också exemplifieras med när Torstendahl skriver om hur Arvid Lindman såg nazismens framfart som ett sjukdomssymptom från demokratin.

3 Slutsatser

Uppsatsens frågeställning lyder: ”Hur såg *Svensk Tidskrift* på icke-demokratiska stater i Europa mellan 1918–1945, och vad säger detta om den svenska konservativa synen på demokrati och vad som gör en stat legitim?” Nedan kommer svaret vilket också sätts i relation till tidigare forskning.

Det som för de olika regimerna samman i *Svensk Tidskrifts* syn på dem är att demokrati som styrelseform inte är bra eller har gjort något bra för staten. I själva verket är demokrati oftast synonym med parlamentarism, som är synonym med partisplittring, vilket är dåligt för det allmänna statsintresset. För *Svensk Tidskrifts* demokratisyn som helhet betyder det att demokrati hamnar i skymundan för andra aspekter som är mycket viktigare. Fram till 1940 ses demokrati snarare på med skepsis i bästa fall och oftast negativt. Kritiken mot demokratin består i att parlamentarismen sägs orsaka oenighet, ineffektivitet, svaghet och korruption. Att råda bot på dessa fyra problem inklusive att tillgodose landets och medborgarnas säkerhet och välbefinnande ses som viktigare än demokrati fram till och med 1940.

Skiftningen till demokratins fördel sker i artiklar om Italien 1943 och Tyskland 1945. Då kommer uttalanden som understryker att demokratin är bättre än diktaturen – uttryckt i orden att frihet är bättre än tvång, oavsett idé och förverkligandet av den. Politikens form kan då sägas ha blivit viktigare än innehållet, som Torbjörn Aronson uttrycker det. Men det kan också ses som ett sätt för tidskriften att göra den nazistiska erfarenheten brukbar i efterkrigstiden genom att så tydligt som möjligt placera sig ideologiskt långt bort ifrån den, på den liberala, vinnande sidan, efter Johan Stenfeldts modell av ”dystopiernas trilemma”.

Diktaturen uppskattas i den mån den kan råda bot på de problem parlamentarismen för med sig. Den förespråkas inte permanent men ses i flera fall som en nödvändighet att åtminstone under ett obestämt antal år lösa problemen. Kritik mot diktaturformen förekommer dock väldigt sällan. Den samlade bilden bekräftar till största delen den bild som ges av Torstendahl, Aronson och Söderlind, där misstron mot parlamentarismen lyfts som en stor del i demokratikritiken. Söderlind presenterar en nästan genomgående kritisk syn på parlamentarismen som inte direkt motsäger denna uppsats resultat. Däremot tar han upp ett förakt av ”massorna” som inte kan ses i denna undersökning. Torstendahl skriver att parlamentarismens accepteras som ett nödvändigt tvång och att diktaturen inte sågs som ett mål att sträva efter utan på sin höjd som en tillfällig hjälp. Denna uppsats belyser dock att *Svensk Tidskrift* kunde se fall utomlands där parlamentarismen inte accepterades alls och diktatur förordades som det bästa alternativet. Torstendahl fokuserar på Sverige och denna

uppsats har ett lite annorlunda perspektiv men det visar vikten av att anlägga ett sådant perspektiv för att bredda kunskapen om synen på demokrati och diktatur.

Den gången diktatur direkt kritiserar sägs diktatur passa bättre för vissa nationaliteter och folkgrupper än andra. I motsats har till exempel svenskar mer av ”folkstyrelsen i blodet” och är mindre lämpade för diktatur. *Svensk Tidskrift* visar att de går i linje med tanken om ”styre på nationell grund” som Torbjörn Nilsson identifierat som en del av ”det svenska folkstyret”. Kopplingen till både det naturliga och historiens integrerade del i nuets styrelseskick framträder tydligt. En nationalistisk och organisk syn på vilket styrelseskick som passar landet. Överlag är dock vikten av kopplingen till det traditionella, som exempelvis kungamakten, kyrkan och historien förekommande som variabler i synen på de icke-demokratiska regimerna men hamnar i skymundan för de mer aktuella frågorna om att göra sig av med parlamentarismen och ge goda resultat i politik och ekonomi.

Oenigheten som ogillas av *Svensk Tidskrift* går också att relatera till det Stefan Olsson kommer fram till som viktigast vid Högers övergång till demokrati, nämligen samförståndet. Hans resultat visar att samförstånd gjorde att högern kunde anamma demokrati men i denna uppsats fall går det att se att samförståndet var en faktor som gick tvärt emot det som uppfattades som en oenig och kaotisk parlamentarism. Detta belyser ytterligare att samförstånd som faktor inte kan ses ensam samt att Högers syn på och erfarenhet av parlamentarismen var avgörande för deras inställning till demokrati. När erfarenheten av parlamentarismen och därmed demokratin ändrades, möjligen till en i Högers ögon mer samlande snarare än splittrande form, skedde övergången till acceptans.

Stycket ovan är relaterat till jämförelsen mellan synen på de totalitära diktaturerna och de auktoritära. Analysen visar att de totalitära betraktades mer negativt. Det beror dock inte på att de har en mera långt gången diktatur – avseende maktkoncentration eller frångåendet av demokratiska medborgerliga rättigheter, för att nämna några exempel. Det beror istället på att de är alltför radikala, revolutionära och ideologiska vilket hotar det överhängande statsintresset. I det avseendet ses de totalitära ideologierna i samma ljus som demokratiska ideologier – vilka inom det parlamentariska systemet skapar splittring och följaktligen hotar statsintresset om sammanhållning. När de revolutionära aspekterna inte finns hos diktaturerna eller om det finns viktigare frågor som gör att de kan tolereras, finns i synen på regimerna inget kritiskt dåligt med det icke-demokratiska styrelseskickets form.

Det som möjliggör en tolerans av det revolutionära är framför allt försök att råda bot på parlamentarismens symptom och att skydda landet och medborgarna mot hot. Våldet i Francos regim under spanska inbördeskriget kunde ursäktas av den anledningen men också

specifikt genom att regimen sågs som det enda alternativet för att försvara lag och ordning och stå emot kommunismen. Italien exemplifierar, förutom antikommunismens betydelse, hur det revolutionära under lång tid kan tolereras av *Svensk Tidskrift*, så länge regimen strävar emot mål goda nog och uppvisar resultat med sin politik. Staten kan dock inte ha den starka auktoriteten och möjligheten till handling utan att göra nytta med den. Både passivitet och nederlag avseende statsintressets tillgodoseende minskar toleransen av det revolutionära.

Den negativa synen på nazisterna och Hitler innan deras makttillträde är exempel på hur det revolutionära inte kunde tolereras alls. Det fanns istället andra kandidater som sågs som mer lämpade att göra sig av med parlamentarismen och skapa välstånd, samt försvara mot huvudfienden, nazismens omstörtningsskolleger till vänster: kommunisterna. Det var personer som var väl etablerade och grundade i samhällets traditioner och institutioner, som Franz von Papen, vars ”maskerade diktatoriska tendenser” tolererades.

Den viktigaste slutsatsen utifrån det samlade resonemanget är att uppdelningen mellan demokrati och diktatur är irrelevant. Den *relevanta* uppdelningen görs istället mellan det överhängande och *aideologiska* statsintresset å ena sidan och den splittring och radikalism som hotar staten å den andra. Det är i det avseendet, i *Svensk Tidskrifts* konservativa kontext, den totalitära diktaturen ibland kan hamna i samma kategori som parlamentarisk demokrati samt uttrycket ”den parlamentariska diktaturens mönsterland” blir fullkomligt begripligt.

Det är således också i det avseendet Friedrich och Brzezinski och framför allt Linz teoribildning om ideologi mot mentalitet som en avskiljare mellan det revolutionära totalitära och det konservativa auktoritära passar så bra in på *Svensk Tidskrifts* syn på icke-demokratiska regimer. Följaktligen ger det större förståelse för när Torbjörn Nilsson skriver att Högers ställningstagande först och främst var emot diktatur, inte för demokrati. Båda två styrelseskicken kunde nämligen bryta med den grundläggande föreställningen om ”det svenska folkstyret”. Det var, för att relatera till Aronson, en överideologi som inte var på liberal grund utan konservativ där en viss naturlig ordning sågs som given inom samhället. Både demokratier och diktaturer med utopiska idéer hotade att ändra denna ordning. För *Svensk Tidskrift* handlade det då om att – som de själva skrev – att ”bland onda ting välja det minst onda”.

4 Käll- och litteraturförteckning

4.1 Källor

Svensk Tidskrift: nionde årgången 1918. Utgiven av Eli F. Heckscher och Gösta Bagge. Stockholm: Centraltryckeriet, 1918.

Svensk Tidskrift: tionde årgången 1919. Utgiven av Gösta Bagge. Stockholm: Centraltryckeriet, 1919.

Svensk Tidskrift: elfte årgången 1920. Utgiven av Gösta Bagge. Stockholm: Centraltryckeriet, 1920.

Svensk Tidskrift: tolfte årgången 1921. Utgiven av Gösta Bagge och Yngve Lorents. Stockholm: Centraltryckeriet, 1921.

Svensk Tidskrift: tolfte årgången 1922. Utgiven av Gösta Bagge och Yngve Lorents. Stockholm: Centraltryckeriet, 1922.

Svensk Tidskrift: trettonde årgången 1923. Utgiven av Gösta Bagge och Axel Boëthius. Stockholm: Centraltryckeriet 1923.

Svensk Tidskrift: fjortonde årgången 1924. Utgiven av Gösta Bagge och Axel Boëthius. Stockholm: Centraltryckeriet 1924.

Svensk Tidskrift: femtonde årgången 1925. Utgiven av Gösta Bagge och Verner Söderberg. Stockholm: Centraltryckeriet 1925.

Svensk Tidskrift: sextonde årgången 1926. Utgiven av Gösta Bagge och Erik Fahlbeck. Stockholm: Centraltryckeriet 1926.

Svensk Tidskrift: sjuttonde årgången 1927. Utgiven av Gösta Bagge och Erik Fahlbeck. Stockholm: Centraltryckeriet 1927.

Svensk Tidskrift: adertonde årgången 1928. Utgiven av Gösta Bagge och Erik Fahlbeck. Stockholm: Centraltryckeriet 1928.

Svensk Tidskrift: nittonde årgången 1929. Utgiven av Gösta Bagge och Erik Fahlbeck. Stockholm: Centraltryckeriet 1929.

Svensk Tidskrift: tjugonde årgången 1930. Utgiven av Gösta Bagge och Erik Fahlbeck. Stockholm: Centraltryckeriet 1930.

Svensk Tidskrift: tjugoförsta årgången 1931. Utgiven av Ivar Anderson. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB 1931.

Svensk Tidskrift: tjugoandra årgången 1932. Utgiven av Ivar Anderson. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB 1932.

Svensk Tidskrift: tjugutredje årgången 1936. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1936.

Svensk Tidskrift: tjugufjärde årgången 1937. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1937.

Svensk Tidskrift: tjugufemte årgången 1938. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1938.

Svensk Tidskrift: tjugusjätte årgången 1939. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1939.

Svensk Tidskrift: tjugusjunde årgången 1940. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1940.

Svensk Tidskrift: tjuguaåttonde årgången 1941. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1941.

Svensk Tidskrift: tjugunioende årgången 1942. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1942.

Svensk Tidskrift: trettionde årgången 1943. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1943.

Svensk Tidskrift: trettioförsta årgången 1944. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1944.

Svensk Tidskrift: trettioandra årgången 1945. Utgiven av Elis Håstad. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri AB, 1945.

4.2 Litteratur

Aronson, Torbjörn, 1990, *Konservatism och demokrati: en rekonstruktion av fem svenska högerledares styrelsedoktriner*, Stockholm: Norstedt.

Aronson, Torbjörn, 1993, *Gösta Bagges politiska tänkande: en studie i svenska 1900-talets konservatism*, Stockholm: Norstedts juridik.

Bojerud, Stellan, 2010, *Nazismen i Sverige 1924–1945*, Stockholm: Sivart.

Friedrich, Carl J. & Brzezinski, Zbigniew K., 1965, *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Cambridge: Harvard University Press.

Höjeberg, Per, 2016, *Utmaningarna mot demokratins skola: den svenska lärarkåren, nazismen och sovjetkommunismen 1933–1945*, Lund: Historiska institutionen, Lunds Universitet.

Johansson, Alf W., 1973, *Finlands sak: svensk politik och opinion under vinterkriget 1939–1940*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.

Karlsson, Klas-Göran, 2007, *Europa och världen under 1900-talet*, Stockholm: Liber.

Kihlberg, Mats & Söderlind, Donald, 1961, *Två studier i svensk konservatism 1916–1922*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Lind, Martin, 1975, *Kristendom och nazism: frågan om kristendom och nazism belyst av olika ställningstaganden i Tyskland och Sverige 1933–1945*, Lund: H. Ohlsson.

Linz, Juan J., 2000, *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, Boulder, Colorado: Lynne Rienner.

Löow, Hélène, 2004, *Nazismen i Sverige 1924–1979: pionjärerna, partierna, propagandan*, Stockholm: Ordfront.

Nilsson, Karl N. Alvar, 1996, *Svensk överklassnazism: 1930-1945*, Stockholm: Carlsson.

Nilsson, Torbjörn, ”Med historien som ledstjärna – Högern och demokratin 1904–1940”, i: *Scandia*, 2002, vol 68, nr 1.

Nilsson, Torbjörn, 2004, *Mellan arv och utopi: moderata vägval under hundra år, 1904–2004*, Stockholm: Santérus.

Nybom, Thorsten, 1978, *Motstånd – anpassning – uppslutning: linjer i svensk debatt om utrikespolitik och internationell politik 1940–1943*. Stockholm: Liber förlag.

Olsson, Stefan, 2000, *Den svenska högerns anpassning till demokratin*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Oredsson, Sverker, 1996, *Lunds universitet under andra världskriget: motsättningar, debatter och hjälpsatser*, Lund: Lunds universitetshistoriska sällskap.

Stenfeldt, Johan, 2013, *Dystopiernas seger: totalitarism som orienteringspunkt i efterkrigstidens svenska idédebatt*, Höör: Agerings bokförlag.

Svensson, Per, 2015, *Vasakärven och järnröret: Sverigedemokraterna och den långa bruna skuggan från 30-talet*, Stockholm: Weyler.

Torstendahl, Rolf, 1969, *Mellan nykonservatism och liberalism: idébrytningar inom högern och bondepartierna 1918–1934*, Stockholm: Svenska bokförlaget.

Wärenstam, Eric, 1965, *Sveriges nationella ungdomsförbund och högern 1928–1934*, Stockholm: Svenska bokförlaget.

Åmark, Klas, 1973, *Makt eller moral: svensk offentlig debatt om internationell politik och svensk utrikes- och försvarspolitik 1938–1939*, Diss. Stockholm: Stockholms universitet.

Åmark, Klas, 2016, *Att bo granne med ondskan: Sveriges förhållande till nazismen, Nazityskland och Förintelsen*, Stockholm: Bonnier.

Östling, Johan, 2008, *Nazismens sensmoral: Svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*, Stockholm: Atlantis.

4.3 Internet

Nationalencyklopedin, <https://www.ne.se/>. Individuella sökord ges utförligare referens i texten.

Nordisk familjebok, Ugglepplagan, 27, Stockholm-Nynäs Järnväg – Syrsor /1113–1114, 1918, <http://runeberg.org/nfcg/0597.html>, hämtad 2018-04-18.

Svensk Tidskrifts onlinearkiv, <http://www.svensktidskrift.se/svensk-tidskrift-100-ar/>.

Svenskt biografiskt lexikon, Elis W. Håstad, art. förf. Birger Hagård, <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/13969>, hämtad 2016-12-14.

Westrin, Johan, Svensk Tidskrifts historia, <http://www.svensktidskrift.se/svensk-tidskrifts-historia/>, hämtad: 2018-04-18.